Danezana Gerdûnî ya Mafên Mirov

جاری گەردوونیی مافی مرۆڤ

INSTITUT KURDE DE PARIS
FONDATION FRANCE-LIBERTÉS
F.I.D.H.

Danezana Gerdûnî ya Mafên Mirov

جاڕی گەردوونیی مافی مرۆڤ

INSTITUT KURDE DE PARIS
FONDATION FRANCE-LIBERTÉS
F.I.D.H.

Danezana Gerdûnî ya Mafên Mirov
(Déclaration Universele des droits de l'homme, précédée de la Déclaration des droits de l'homme et du citoyen)
Edition multilingue en kurde (caractères latins et arabes), français, anglais, turc et arabe.

Introduction de Kendal Nezan.
Traduction en kurde de K. Nezan, avec le concours de R. Barnas, R. Zilan, B. Emîn, A. Mela, H. Saleem, A. Shakely.

© Institut Kurde de Paris
106, rue La Fayette
75010 Paris

Première édition : décembre 1989
Deuxième édition : janvier 1992

ISBN 2-908416-02-6

Imprimé en France

Danezana Gerdûnî ya Mafên Mirov

جاری گەردوونیی مافی مرۆڤ

pêşgotin - پێشەکی
Kendal

Enstîtuya Kurdî ya Parîsê
Weqfa Fransa-Azadî
Federasyona Navnetewayî ya Mafên Mirov

PÊŞGOTIN

Danezana gerdûnî ya mafên mirov roja10.12.1948 li Parîsê, li Qesra Chaillot hate îlan kirin. Di şerê cihanê yê dijî rejîma Hitler û hevalbendên wî qasî şêst milyon mirov hatibûn kuştin, piraniya welatên ewropî xesarine mezin dîtibûn, wêran bûbûn.

Ji bo ku careke din barbarî û hovîtiyeke wilo neqewime, pêwistiya avakirina cihaneke nû li ser bingehên azadî û riayeta mafên mirov, wekheviya dewletan û helkirina dijîtî û gelşeyên navbera wan bi riya diyalog û gotûbêjê xwe nîşan dida. Di hezîrana 1945 de li Konferansa San Fransisco'yê, nemînendeyên 51 dewletan Teşkîlata Neteweyên Yekbûyî danîn ji bo «parastina neslên nû ji belaya şerê ku di jiyana mirovekî de du caran kulên ku nayên gotin anî serê mirovahiyê». Berpirsiyariya parastina aşîtî û pêşî li şerekî cihanî yê nû girtin bi giranî hate spartin koalisyona sê dewletên ku di şer de serketibûn (Dewletên Yekbûyî yên Amerîka, Brîtanya Mezin û Yekîtiya Sovyetî) û Fransa û Çîn.

Ji vê avahiyê re bingeheke manewî ya ku gelên ji ol û çandên cihê dikaribin qebûl bikin û lê xwedî derkevin diviya. Komeke pisporên ji çend dewletên cihê, li jêr serekiya zaneyê fransiz René CASSIN û pispora amerîkanî Eleonore ROOSEVELT, li ser vê pirsê xebitî û metnê Danezanê amade kir.

Di amadekirina wê de piraniya axaftin û minaqeşeyan li ser peywendiyên navbera mafên

پێشەکی

جاڕی گەردوونیی مافی مرۆڤ لە ڕۆژی ١٠/١٢/١٩٤٨دا، لە پاریس، لە کۆشکی شاییۆ (Chaillot) دا بڵاوکرایەوە. لە جەنگی جیهانیدا دژ بە هیتلەر و دۆستەکانی، نزیکەی شەست ملیۆن کەس کوژران، زۆربەی وڵاتانی ئەورووپا زیانێکی زۆریان لێکەوت و وێران کران.

بۆئەوەی جارێکی تر دڕندایەتی و بەربەریەتێکی ئاوها ڕوونەداوەتەوە، پێویستە جیهانێکی نوێ لەسەر بناغەی ئازادی و ڕێزگرتنی مافی مرۆڤ و یەکسانی نێوان دەوڵەتان دابمەزرێندرێت. دەبێ دژایەتی و تەنگوچەڵەمەی نێوان دەوڵەتان بە ڕێگای گوتوبێژ چارەسەربکرێت. لە ئاپریلی ١٩٤٥دا لە کۆنفرانسی سان فرانسیسکۆ، نوێنەرانی ٥١ وڵات ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانیان لە پێناوی پاراستنی نەوەی نوێ لە بەڵای جەنگ کە دوو جاران ئێش و ئازارێکی زۆری بە سەر مرۆڤایەتیدا هێنا بوو، پێکهێنا. بەرپرسیاری پاراستنی ئاشتی و پێشگیری لە شەڕێکی جیهانیی نوێ سپێردرا بەو سێ وڵاتەی کە لە جەنگدا سەرکەوتبوون (وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، بریتانیای مەزن و یەکێتی سۆڤیەت) فەرەنسا و چین.

لەم دەزگایەدا بناخەیەکی مەعنەوی بۆ وەرگرتن و قبوڵ کردنی گەلانی سەر بە ئایین و فەرهەنگ جیاواز دانرا، پسپۆڕ و شارەزایانی زۆر وڵاتان بە سەرۆکایەتی زانای فەرەنسی ڕێنێ کاسن (René Cassin) وپسپۆری ئەمریکایی ئێلێونۆر ڕۆزڤێلت (Eleonore Roosevelt) لە سەر ئەم پرسە کاریان کرد و ناوەڕۆکی بەیانەکەیان ئامادە کرد.

لە کاتی ئامادەکردنیدا زۆربەی ئاخافتن وگوتوبێژەکان لەسەر پەیوەندی نێوان مافە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان بوو. وڵاتە سۆسیالیستەکان دەیانوت کە مافە

siyasî û mafên sosyal bûn. Welatên sosyalîst digotin ku mafên siyasî (serbestiya bîr û bawerî, ya civîn û komele danîn, ya çûnûhatinê, hwd...) mafên teşeyî û şeklî ne, kesê ku karê wî, mala wî, serweta wî tune be, ji paşeroja xwe ewle nebe nikare van mafan bi kar bîne, loma berî hemû divê ku mafê kar, tenduristî (sihet) û xwendin bên ewle kirin. Ji bo Welatên Rojava amanca mafan parastina mirov e li hemberî destelat (otorîte) û kirinên kêfî yên dewletê; gava ku serbestiyên bingehiyên mirovekî li hemberî dewletê hatin ewle û garantî kirin êdî lêgerîna bextewarî û jiyaneke baştir berpirsiyariya wî kesî ye, ne ya dewlet an civakê ye. Lihevanîna van her du dîtinan dijwar bû; di dawiyê de bi piraniya dengên pisporan metneke ji 30 bendan pêkhatî ji Civîna Gelemperî ya Neteweyên Yekbûyî re hate pêşneyar kirin û Civîn vî metnî bi piraniya dengan qebûl û îlan kir. Yekîtiya Sovyetî deng neda.

Piştî vê Danezanê, Neteweyên Yekbûyî hin peyman û konvansiyonên din jî li ser parastina mafên aborî, çandî, civakî yên mirov, li dijî nijadperestî û ji bo parastina mafên hindikahiyan qebûl kirine. Lê Danezan timî wekî serkanî û bingeh maye û li her aliyên cihanê kesên ji ol û bawerî, ji nijad û rengên cihê, ên ku li dijî zulm û zordestiyê rabûne, ji vê bûne hatine êşandin, şkence dîtine, doza bicihanîna hukmên Danezana gerdûnî kirine, ji ber ku hukmên wê, di hiqûqa navneteweyî de, serdestî qanûnên her dewletî ne.

Bivê nevê pirsek tê bîra mirov? Gelo ev hukm, ev maf ji ku tên? Reh û kaniya wan çi ne? Ji çi ol an felsefeyê, ji kîjan raman û îdeolojiyê tên? Çawa dibe

سیاسییەکان (سەربەستی بیروباوەڕ، مافی کۆمەڵە و کۆبوونەوە دامەزراندن، مافی هاتوچۆ، هتد...)چەند مافێکی رووکەش و سەرزارەکین. ئەو کەسەی کە بێ کارە، بێ ماڵ و بێ سەروەتە، لە پاشەڕۆژی خۆی مسۆگەر نەبێت، ناتوانێ سوود لەم مافانە وەربگرێ. لە بەو ئەمە، گەرەکە مافی کار، تەندوروستی و خوێندن پێش هەموویان مسۆگەر بکرێن. بەڵام بۆ وڵاتانی رۆژاوا ئامانجی مافەکان پاراستنی مرۆڤە لە دەسەلات و کردەوە رەمەکیەکانی دەولەت. کاتێک ئازادییە بنەڕەتیەکانی مرۆڤ بەرامبەر دەولەت پارێزران و مسۆگەر کران، ئیدی کۆشش بۆ بەختەوەری و ژیانێکی باشتر بەرپرسێتی ئەو کەسە خۆیەتی، نەک هی دەولەت و کۆمەڵگە. وێکڕا گونجاندنی ئەم دوو بۆچوونە کارێکی دژوار بوو. لە دواییدا بە زۆربەی دەنگ بڕیاریان دا و پسپۆڕەکان دەقێکی ســی بەندییان داڕشت و لە کۆبونەوەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان دا هەندێک پەیمان و رێککەوتنامەی تریشیان لەسەر پاراستنی مافی ئابووری، فەرهەنگی، کۆمەلایەتی و دژایەتی کردنی نەژادپەرستی و لە پێناوی پاراستنی مافــی کەمە نەتەوەییەکان خستەسەر و قبوڵ کران. یەکێتی سۆڤیەت دەنگی نەدا.

بەڵام راگەیاندنەکە تەنیا وەک سەرچاوە و بناخەیەک ماوەتەوە و لە هەموو لایێکی جیهاندا خەڵکی سەر بە ئایین و باوەر، نەژاد و رەنگی جیاواز، کە دژی زوڵم و زۆردەستی راپەڕیون، ئازار دەدرێن، ئەشکەنجە دەکوژێن: تەنیا لەبەرئەوەی داوای بەجێهێنانی دەسەلاتی جارپی گەردونیان کردووە، چونکە حوکمی ئەو راگەیاندنە لە قانونی نێونەتەوەییدا لە سەرەوەی قانونی هەر دەولەتێکە.

هەرچۆنێک بێت لێرە پرسیارێکمان دێتە بیر، ئایا ئەم حوکم و مافانە لە کوێوە دێن؟ رەگ و ریشەیان چییە؟ لە کام ئایین و فەلسەفە، لە چ روانگە و بیرێکەوە دێن؟ چۆن ئیمڕۆ تەواوی مرۆڤایەتی دەبێ ئەم مافانە بپارێزێت و داکۆکیان لێ بکات؟

لە یەکەم سەیرکردندا دیارە کە ئەم راگەیاندنە گەردوونییە لە راگەیاندنی فەرەنسی ٢٦ی ئاوگوستی ١٧٨٩ەوە دێت و دەسەلاتی سەرەکی لە نێوەرۆکی هەردوو دەقەکەدا بە هەمان پەیڤ هاتووە و تەنێ هەندێ بەندی تری لەسەر مافە

ku îro piraniya mirovahiyê li van mafan xwedî derdikeve, doza wan dike?

Di nêrîna pêşîn de *Danezana gerdûnî* têjikê Danezana fransizî ya 26 tebax 1789 e : hukmên wê yên bingehî pirîcar bi eynî peyvan girtiye û hin bendên li ser mafên sosyal bi ser ve kiriye. Lê Danezana fransiz bi xwe jî ji esmanê fikr û ramanan bi wehiy danehatiye xwar. Ew berhema tevger û herikanên fikrî yên cihêreng ên Ewropa Rojava ye.

Wekî gelek fikrên siyasî yên îro (azadî, demokrasî, sosyalîzm, komunîzm, lîberalîzm, parlament, partî, sendîka, komele, hwd...) mefhûma "mafê mirov" jî ramaneke ewropî ye û , di şerê dijî mutlaqiyeta dînî û siyasî de, di nav sedsalan de peyda bûye û teşe (şekil) girtiye.

Li gora olên yek-xwedayî (misilmanî, cihûtî, fileyî), Xwedê gerdûnê (kaînatê) tevî hemû afirandiyan (mexlûqan) çê kiriye, bûyin, jiyan û mirina her afirandiyî bi îrada wî dibe; Ew qadir e, li her ciyî hazir û nazir e. Di sedsala XIIan de, di dema gurr a şerên xaçparêzî de, hin zaneyên ewropî bi ser pirtûkên fîlozofê yewnan ê kevnare Aristot vedibin û dixwazin wekî wî li "qanûnên xwezayê (tabietê)" bigerin. Di sedsala XIII de Thomas d'Aquin hîmên felsefî yên vê herikanê datîne. Ji bo Dêrê lêgerîna qanûnên xwezayê, ya pergala (nîzama) xwezayî ya cihanê li dijî azadiya Xwedê û baweriya potentia Dei absoluta (qudreta mutleqa Xwedê) ye, talûke û gune ye. Xirecira navbera tomîstan (alîgirên Thomas) û Dêra katolîk ta sedsala XVIan dom kir.

Ev sedsal li Ewropa ya borana dînî, ya Reform a Luther, ya veguherînên civakî û zanistî yên

کۆمەڵایەتیەکان خراوەتە سەر. بەڵام راگە یاندنە فەرەنسیەکە خۆیشی لە ئاسمانی بیرا بە سروش نەهاتۆتە خوار، تەنانەت بەرهەمی خەبات و رەنجی بیر کردنەوەی هەمە چەشنی ئەوروپای رۆژئاوایە.

وەک گەلێک بیری سیاسیی ئیمرۆ (ئازادی، دیمۆکراسی، سۆسیالیزم، لیبرالیزم، پەرلەمان، پارتی، سەندیکا، هتد...)تێگەی «مافی مرۆڤیـش» بیرکردنەوەیەکی ئەوروپایە و لە جەنگی دژی رەهایی «موطلەقیەت» ئایینی و سیاسیدا بە درێژایی سەدان ساڵ پەیدا بووە و جێی خۆی کردۆتەوە.

بە گوێرەی ئایینی «تاکە خودایی» (ئیسلام، جوولەکە و فەلە) خاوەنی گەردوون هەموو ژینەوەر و ئافراوێکی دروست کردووە. لە دایکبوون، ژیان و مردنی هەر ئادەمیزادێک بەویستی ئەو دەبێت، ئەو بە تـوانایـە و لە هەر جێگا ئامادەیە. لە سەدەی دوانزەهەمدا لە گەرمەی جەنگی خاچ پەرستەکاندا، هەندێک ئەوروپایی لەسەر پەرتووکەکانی فەیلەسوف و زانای یۆنانی کۆن ئەریستۆ (Aristot) هزریان کردەوە و دەیانەویست وەکو ئەو بە دووای «قانونی سروشت» دابگەڕێن. لە سەدەی سێزدەهەمدا تۆماس ئەکوین (Thomas d'Aquin) بناخەی فەلسەفیی ئەم بزوتنەوەیە دادەنێت. هەروەها گەڕان بە دووای قانونەکانی سروشت و پەرگالی سروشتی جیهان بۆ «دێر»، دژ بە ئـازادی خـودا و بـاوەڕی توانای موتڵەقی خودا (Potentia Dei absoluta) واتە دژی توانستی رەهایە، ئەوەش کارێکی سەخت و گوناهە. کێشەی نێوان تۆماستەکان (لایەنگری فەیلەسوف تۆماس ئەکوین)و دێری کاتۆلیک تا سەدەی شازدە بەردەوام بوو.

ئەو سەدەیە لە ئەوروپای لێبوردنی دینیی لوتێر سەدەی گۆڕانە کۆمەڵایەتییەکان و زانستی مەزنی رێفۆرمەکەی لوتێرە. لوتێر بیری بەرپرسێتی تاکرەوانەی لا نییە. هەموو کەسێک بەرپرسە بەرامبەر یەزدان و کەسانی دی، وەلێ تا ئێستاش باسی مافەکانی تاکەکەس ناکرێت. بە دۆزینەوەی رێگا دەریاییەکان و داگیرکردنی ئەمریکا، زانیاری و ئاسۆی ئەوروپاییەکان بەوێنتر بوو. لەساڵی ١٥٤٠دا، کەشەیەکی ئیسپانی بە نێوی فرانسیسکۆ دیٚ ڤیتۆریا (Fransisco de Vitoria) پەرتووکێکی بە ناوی «وانە لەسەر هیندیەکان»

mezin e. Luther ramana "berpirsiyariya ferdî" tîne. Berpirsiyariyên ferd li hemberî Xwedê û kesên din hene lê hê qala *mafên* wî nayê kirin. Keşfa riyên deryayî, dagirkirina Amerîkayê cêribandin, zanîn û bergehên ewropiyan firehtir dikin. Di sala 1540 de keşeyekî spanî, Fransisco de Vitoria pirtûkek bi navê *Ders li ser Hindiyan* dinivîse û tê de pirseke ji bo wê demê gelek "xav" dipirse: «Gelo ev Hindiyên Amerîkayê ku ji baweriya me ya rastîn ev çend dûr in dikarin wekî mirov bên hesibîn û bibin xwediyên mafên ku ji mirovan re tên nasîn?». Bersiva wî, li gora heyama wî, wêrek e: «Belê, baweriya wan her çi be ew jî mirov in, û wekî mirov hin mafên wan, nemaze mafê wan ê mulkiyetê heye, em nikarin li ser navê baweriyên dînî mal û mulkên wan ji wan bistînin». *Mafê mulkiyetê* dibe, mak û pêşiyê hemû mafên din ên mirov.

Ber bi dawiya sedsala XVII an, di sala 1690 de, filozofê îngilîz John LOCKE, di pirtûkek bi navê *Essay Concerning Human Understanding* (Cêribandin li ser têgihiştiniya mirov) de sentezek kûr a herikanên fikrî yên sedsalên berê li ser pirsên mirov, berpirsiyarî, azadî û mafên wî û mulkiyetê dike. Ev pirtûk tesîrek mezin dike li ser ronakbîrên ewropî yên sedsala XVIII an, çawa Descartes tesîrek mezin kir li ser ramana zanistî ya sedsalên XVII û XVIII an. Mirov dikare, bi kurtî, dîtinên Locke di sê xalan de bicivîne :

1° Qanûnên xwezayê bi saya hiş ji cêribandinên bihîstekên me tên nasîn, lewra bê cihêyiya nijad, ol an reng herkesê xwedî hiş dikare bi ser van qanûnan vebe. Ango Qanûna xwezayî bi xwe re ji herkesî re *azadiyek wekhev* tîne.

نووسی و تێیدا پرسیارێک دەکات کە بۆ ئەو سەردەمە زۆر کرچ و کاڵ بوو، دەبێژێ: «ئایا دەشێ ئەم هیندیانەی ئەمریکا کە لە بڕوای راستی ئێمەوە زۆر دوورن، وەکو مرۆڤ مامەڵەیان دەگەڵدا بکرێت و ببنە خاوەن ئەو مافانە کە بۆ مرۆڤ دیاری کراون؟».

وەرامەکەی بە گوێرەی ئەو سەردەمە بەم شێوەیە بوو: بەڵێ، بڕوای ئەوان هەرچی دەبێت ببێت، وەلێ ئەوانیش مرۆڤن، وەک مرۆڤ مافیان هەیە و شایستەی مافی موڵکدارێتییان هەیە. ئێمە ناتوانین بەناوی باوەڕی ئایینیەوە ماڵ و موڵکیان لێ زەوت کەین «ماف و موڵکیەت دەکەونە ریزی پێشەوەی هەموو مافەکانی تری مرۆڤەوە». پێش کۆتایی سەدەی هەڤدەهەم، لە ساڵی ١٦٩٠دا، فەیلەسوفی ئینگلیز جۆن لوک John Locke لە پەرتووکێکدا بە ناوی تاقیکردنەوە لەسەر تێگەیشتنی مرۆڤ Essay Concerning Human Understanding باسێکی کورتی بزوتنەوە فیکریەکانی سەدەکانی پێشوو لە سەر مرۆڤ و بەر پرسێتی و ئازادی و مافەکانی موڵکدارێتی دەکات. پەرتووکەکە کارێکی زۆر دەکاتە سەر رووناکبیرە ئەوروپاییەکانی سەدەی هەژدەهەم. هەروەک چۆن دیکارت (Descartes) کارێکی زۆری کردە سـەر بیری زانستی سەدەی ١٧هەم و١٨هەم. مرۆڤ دەتوانێت بۆچوونەکانـی لۆک (Locke) بە کورتی لە سێ خاڵدا کۆ بکاتەوە:

١- قانونە خۆکودەکان بەبۆنەی هۆشەوە لە ئەزمونی هەستەکانماندا دەناسرێن و بێ جیاوازی نەژاد، ئایین، یان رەنگ هەموو کەسێکی هۆشمەند دەتوانێت بگەرێتەوە بۆ ئەم قانونانە، واتە قانونە خۆزاییەکان خۆ بە خۆ ئازادییەکی یەکسان بە هەموو کەسێک دەبەخشن.

٢- چونکە هەموو ئافرانێک دەستکردی خودایە، بۆیە مرۆڤ ناتوانێت ببێتە موڵکی کەسێکی تر، هەر لەبەرئەمەش کۆیلایەتی ناڕەوایە. هەروەهـا کەس مافی خۆکوشـتنی نییە، گیـان دەستکـردی خـودایـە و بەراسـپاردە بە ئێمە سپێردراوە، جگە لە خودا کەسی تر مافی وەرگرتنەوەی ئەم ئامانەتەی نییە .

2° Herwekî hemû afirandî (mexlûq) malê Xwedê ne, tu mirov nikare bibe malê kesekî din. Loma tu meşrûiyeta koletiyê nîne. Wisa jî mafê tu kesî nîne ku ew xwe bikuje ji ber ku ew ne xwediyê mutlaq ê canê xwe ye, can malê Xwedê ye û bi emanetî ji me re hatiye spartin, ji bil Xwedê mafê tu kesî din nîne ku vî emanetê bistîne.

3° Herkes maf û erkek (wezîfek) wekhev heye ku jiyan û serbestiya xwe biparêze. Ango hemû mirov li ber Xwedê û li ber qanûnên xwezayê wekhev in. Dinya ji civaka mirovan re hatiye bexşîn, mulkê hemûyan e. Lê mirov dikare bi xebata xwe hin ji vî malî veguherîne, ji zanîn, şehrezayî û azadiya xwe têxê û bixe mulkê xwe. Bi vî awayî, bi saya xebatê, mulkiyeta tiştan dibe domahiya mulkiyeta mirov li ser wî bi xwe. Xebatkarekî ji xebata wî kirin ne tenê wî ji malekî bêpar hiştin e, lê wî ji xwedîtiya şexsê wî jî kirin e.

Fîlozofên fransiz ên Roniyan (Diderot, D'Alembert, Voltaire, Rousseau) mefhûmên maf û azadiyê ne bi baweriyên tu ol û baweriyê û ne jî bi Xwedê ve girê didin. Ew maf û wesfên *xwezayî* yên mirov in, pêgirê mirovahiyê ne. Di xebata xwe ya navdar *Contrat social* (Qebala civakî) de Jean-Jacques Rousseau dinivîse: «Mirov serbest tê dinyayê, li her ciyan ew di nav zincîran de ye.» Ji bo ku rojekê ev mirovên serbest bi hevre di civakeke serbest de bijîn Rousseau hebûna hin rûmet û baweriyên muşterek, hebandina *oleke sosyal* pêwist dibîne.

Danezana serxwebûna Amerîkayê (Fîladelfiya, 4 temûz 1776) cara pêşîn hukmê qanûnek dide van dîtinên felsefa Roniyan. Danezan «wekî

٣- هەموو کەس بۆ پاراستنی ژیان و ئازادی یەکسانە لە ماف و ئەرکدا. واتە هەموو مرۆڤێک بەرامبەر خودا و قانونەکانی سروشت وەک یەکن: دنیا بە کۆمەڵگای مرۆڤ بەخشراوە، موڵکی هەموویانە. لێ مرۆڤ بە کۆششی خۆی دەتوانێت بەشێک لەم موڵکە بگۆڕێتەوە و زانین و شارەزایی و ئازادی خۆی بخاتە سەر و بیانکاتە موڵکی خۆی. بەم شێوەیە لە سایەی تێکۆشانەوە موڵکدارێتی شتومەک دەبێتە دووا موڵکیەتی مرۆڤ. کرێکارێک لە کارەکەی دوور بخرێتەوە نەک تەنیا لە شتێکی خۆی بێبەش دەکرێت بەڵکو خۆی کە خاوەن خودی خۆیەتی لەوەش بێبەش دەکرێت.

فەیلەسوفە فەرەنسییەکانی رووناکی، تنویر (L'illuminis) دیدێرۆ (Diderot)، دالێمبێ (D'Alembert) ، ڤۆلتێر (Voltaire)، رۆسۆ (Rousseau) تێگەی ماف و ئازادییان بە هیچ بڕوا و ئایین و خودایەک نەدەبەستەوە. ئەوە ماف و شێوەی سروشتی مرۆڤن، بنەمای مرۆڤەیاتین. ژان ژاک روسۆ لە یەکێک لە شاکارەکانیدا بە نێوی قەباڵەی کۆمەلاٌیەتی Contrat Social دەنووسێت: «مرۆڤ سەربەست دێتە دنیا کەچی لە هەموو جێگایەکدا دەنێو زنجیران دایە». بۆئەوەی رۆژێک مرۆڤ سەربەستانە وێکڕا لە کۆمەڵگایەکی سەربەست دا بژین، روسۆ بوونی هێندێک نرخ و بیروباوەڕی نێوکۆ و پەژراندنی ئایینێکی کۆمەلاٌیەتی بە پێویست دەزانێت.

راگەیاندنی سەربەخۆیی ئەمریکا لە فیلادێلفیا، لە ٤ ی گەلاوێژی ١٧٧٦دا، بۆ یەکەمین جار حوکمی قانون دەداتە فەلسەفەی رووناکی. راگەیاندنەکە ئەو راستییە دەردەخات و جەخت دەکات کە مرۆڤ یەکسانە لە لەدایکبوون دا و چێکەریان (خالق) هێندێک مافی لەبن نەهاتووی پێ بەخشیون، وەک مافی ژیان و ئازادی و گەڕان بە دوای بەختەوەری دا کە حوکوماتی مرۆڤیش بۆ بەجێهێنانی ئەم مافانە دروست کراون. سیانزە ئەیالەتی ولأتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەستووری بنەڕەتی خۆیان دەگۆڕن و هەشتی دیش ئەو راگەیاندنەی مافی مرۆڤ دەخەنە سەر دەستووری ناوچەکانیان. هەموویان مافە کسییەکان وەبیر دەخەنەوە و دەبێژن کە ئەمانە ئازادی مەدەنی (Civil) سەرەتایین. ئایین وەکو مافێکی نەگۆڕ و بێ کەم و کورت دەناسرێت و بە مەزنترین ماف دەژمێردرێت. دەنێو ئەو

rastiyên bi xwe eşkere dihesibîne ku mirov wekhev tên dinyayê, ku Afirînerê (Xaliqê) wan hin mafên najêger dayê wan wekî jiyan, azadî, lêgerîna bextewariyê, ku hukûmetên mirovî hatine danîn ji bo bicihanîna van mafan». Sêzde eyalet qanûna xwe ya bingehî diguherînin û heşt ji wan Danezana mafan datînin ser qanûna xwe ya bingehî. Hemû mafê *azadiya ferdî* bi bîr tînin û dibêjin ku ev azadiya sivîl a destpêkî ye. Hemû wisa jî azadiya olî (dînî) wekî mafekî naguhêr û najêger dinasin û wê wekî azadiya mestirîn dihesibînin. Di nav van herdu seriyan da, azadiya ferdî û azadiya olî, mafên din ên wekî mafê mulkiyetê, yê civînê cî digrin.

Divê ku bê gotin ku gelê brîtanî, di dîroka xwe ya gelek taybetî de, hin mafan ji demeke dirêj de bi dest xistibû. Hê di sala 1215 de keyê (qralê) wan John ê Bê Erd bi *Magna Carta* (Peymana Mezin) danîna Encumenek mezin qebûl kiribû û hin maf û azadiyan nasîbû ji gelê xwe re. Bê raya Encumenê key nikaribû bac bistîne û Encumen dikaribû berpirsiyarên mezin ên dewletê tawanbar bike, ji wan hesab bipirse. Encumena Mezin di sedsala XIV an de bû Parlament û ew di sala 1399 wêriya key bi xwe ji textê wî deyne. Di destpêka sedsala XVan de li Îngilistanê giraniya karînê di destê Parlamentê de bû, ne di yê key de. Lê ev rewşek domdar û ewle nebû. Hin keyên xurt dikarîn dengê Parlamentê kêm bikin, bibirin û wê ji mafên wê bêpar bihêlin. Wê demê Parlament sebr dikir heta hatina keyekî qelstir û jê doza mafên xwe yên berê dikir. Bi vî awayî di sala 1629 de Parlament bi *Petition of Rights* (Daxwaznama Mafan) maf û îmtiyazên xwe bi keyê nû Charles I da qebûl kirin. Lê hema pey vê "nasînê", Charles Parlamentê belav kir û 11 sal welat bê Parlament, bi "zordestî" îdare kir.

دوو سەدەیەدا ئازادیی تاکەکەس و ئایین و مافەکانی تر، وەکوو مافی مولکداریتی و کۆبوونەوە جێگای خۆیان کردۆتەوە.

دەبێ ئەوەش بێژین کە گەلی بریتانی لە مێژرا لە دیرۆکە زۆر تایبەتیکەی خۆیدا، هەندێک مافی وەدەست هێناوە. هەر لە ساڵی ١٢١٥وە قراڵی وان جۆنی بێ هەرد بە پێی پەیمانی مەزن (Magna Carta) دامەزراندنی ئەنجومەنێکی مەزنی پەسەند کرد و هێندێک ماف و ئازادی دا بە گەلەکەی. بێ رای ئەنجومەن قراڵ نەیدەتوانی باج بستێنێت و ئەنجومەن توانای تاوانبار کردن و لێپرسینەوەی کاربەدەستە مەزنەکانی هەبوو. ئەنجومەنی مەزن لە سەدەی چواردەهەم دا گۆڕا و بوو بە پارلەمان و لە ساڵی ١٣٩٩ توانی قراڵ لەسەر تەختەکەی لابەرێ. لە سەرەتای سەدەی پازدەهەمەوە گرانایی دەسەلاٌت لە دەستی پەرلەمان دایە نەک لە دەستی قراڵ.

بەلاٌم ئەوە شێوەیەکی بەردەوام و مسۆگەر نەبوو. قراڵێکی خورت و لێهاتوو دەیتوانی دەنگی پارلەمان کپ بکاتەوە و مافەکانی زەوت بکات. پارلەمانیش ئەو کاتە ئۆقرەی دەگرت و چاوەڕێی هاتنی قراڵێکی قەلس و لاواز دەبوو و پاشان دیسانەوە داوای مافەکانی پێشووی دەکردەوە. بەم ئاوایە، لە ساڵی ١٦٢٩ پەرلەمان بە داخوازنامەی ماف (Petition of Rigts) ماف و ئیمتیازەکانی خۆی بەسەر قراڵی نوێ، کارلسی یەکەم دا سەپاند و قبووڵ کرا. بەلاٌم کارلس، دووای ئەم دان پیانانە، پەرلەمانەکە پرش و بلاٌو دەکاتەوە و بۆ ماوەی یازدە ساڵ ولاٌت بە بێ پەرلەمان، لەژێر زۆردەستیدا دەمێنێتەوە. پاشان ئینگلتەرە دەکەوێتە بەر لێبووردنێکی سیاسی و دوای شۆڕشی گرنگی ئۆلیڤێر کرۆموێل (Oliver Cromwell) ئەم ولاٌتە دەبێتە کۆمار و پاشانیش دەبێتەوە بە پاشایەتی. قراڵی نوێ جۆرجی یەکەم (George I) دان بە راگەیاندنێکی مافان دەنێت کە بە (Bill of Rights) ناسراوە و بەپێی ئەم راگەیاندنە قراڵ بۆی نیە بەبێ وەرگرتنی رای پەرلەمان وەربگرێت و دادگای تایبەتی دابنێت و دەست وەرداتە نێو هەڵبژاردەکان؛ دەبێ ئازادیی ناخاوتنی پەرلەمان مافی نووسینی داخوازنامەی گەلەکەی قبوول بکات.

Îngiltere *kete boranek siyasî, piştî Şoreşa Şandar* a Oliver Cromwell de demek bû komar, paşê di sala 1689 de cardin bû keyîtî (qraliyet). Keyê nû, George I, danezanek mafan bi navê *Bill of Rights* nasî. Li gora wê danezanê bê raya Parlamentê key nikare bac bistîne, mahkemeyên taybetî deyne an têkilî helbijartinan bibe. Divê ku ew azadiya gotin a Parlamentê û mafê daxwazname nivîsîn a gelê xwe qebûl bike.

Ev mafên ku keyên brîtanî bi van *bills'* an ji gelê xwe re dibexşîne bêtir tahdîdên mutlaqiyetê ne, hukmên wan bi dem û mercên dîroka îngilîz ve girêdayî ne, bergeheke wan a giştî û cihanî nîne. Danezana serxwebûna Amerîkayê jî xeynî Amerîkayiyan xitabî tu gelên din, tu mirovên din nake, ne cihanî ye.

DANEZANA MAFÊN MIROV Û WELATÎ

Yekemîn Danezana mafan ya bi rastî cihanî û gerdûnî ya Şoreşa Fransiz a 1789 e. Ev Danezan, piştî du mehên xebata amadekirin û hefteyek minaqeşe li Meclîsê, roja 26ê tebaxa 1789 hate qebûl kirin. Ew ji 17 bendan pêk tê. Li ber giringiya wê ya dîrokî em ji bo cara pêşîn temamiya wê li jêrê bi kurdî çap dikin:

Nemînendeyên gelê fransiz, di Meclîsa Neteweyî de civiyayî, nezanî, jibîrkirin an piçûkdîtina mafên mirov wekî sedemên tenha yên bedbextiya giştî û xirabiya hukûmetan dihesibînin, û biryar dan ku di danezaneke resmî de mafên xwezayî, najêger û

ئەو مافانە کە قرالّی بریتانی بەخشیبووی بە گەلەکەی، مەترسی تاکڕەوێتی «موتڵەقیەت» ی لەسەر هەبوو، توانا و هێزی ئەو مافانە پتر بە مەرجەکانی مێژووی ئینگلستانەوە گرێ درابوون و چوارچێوەیەکی گشتی و جیهانییان نەبوو. ڕاگەیاندنی سەربەخۆی ئەمریکاش، جگە لە ئەمریکاییەکان، ئاراستەی هیچ گەل و مرۆڤێکی تر نەکرابوون، واتە جیهانی نەبوون.

جاڕی مافی مرۆڤ و هاونیشتیمانان

نوێنەرانی گەلی فەڕەنسا، کە ئەنجوومەنی نەتەوەییان پێک هێنابوو، نەزانین و کەمتەرخەمییان بە بچووک بینینی مافەکانی مرۆڤ، وەکو تەنها هۆیەکی بەدبەختیی گشتی و فەسادی حکوومەتەکان دەبینی. بۆیە بڕیاریان دا کە مافە سروشتی و جێگیرە پیرۆزەکانی مرۆڤ لە ڕاگەیاندنێکی ڕەسمیدا دیاری بکەن، تاکو هەمیشە و بەبێ جیاوازی لە بیری هەموو ئەندامانی کۆمەڵدا ماف و ئەرکەکانیان وەبیربێننەوە.

بۆئەوەی دەسەڵاتی تەشریعی و دەسەڵاتی تەنفیزی دەگەڵ ئامانجەکانی هەموو دەزگا سیاسیەکان بگونجێنن و ڕەچاوبکرێن و پتر ڕێزیان لێ بگیرێ، بۆئەوەی سکاڵای هاونیشتیمانان لەسەر بناخەیەکی سادە و بێ پێچ و پەنا بنیادبنرێن، هەمیشە پاراستنیان ببێتە ئامانجی قانوونی بنەڕەتی و بەختەوەریی گشتی، بۆیە ئەنجوومەنی نەتەوەیی، بە پشتیوانی یەزدانی گەورە ئەم مافانەی مرۆڤ و هاونیشتیمانان پەسەند دەکات و ڕادەگەیەنێ :

بەندی ١ ـ مرۆڤ لە مافدا بە سەربەستی و یەکسانی لەدایک دەبێت و دەمێنێتەوە. جیاوازیی کۆمەڵایەتی تەنیا دەتوانێ لەسەر سوودی هاوبەش دابمەزرێت.

pîroz ên mirov diyar bikin ji bo ku ev danezan, timî di bîra hemû endamên civakê de, bê navber, maf û erkên wan têxe bîra wan, ji bo ku kirinên karîna teşrîî û yên karîna icrayî dikaribin her gav bi amanca her muesesa siyasî re bidin ber hev û ji wan re bêtir bên riayet kirin, ji bo ku giliyên welatiyan, êdî li ser bingehên sade û bê îtiraz danî, parastina Qanûna bingehî û bextewariya hemûyan amanc bigrin. Lewra, Meclisa Neteweyî, di hizûra û li jêr himaya Heyîna Bilindtir de, mafên han ên mirov û welatî dinase û îlan dike :

Bend 1- *Mirov serbest û di mafan de wekhev tên dinyayê û dimînin. Cihêtiyên civakî tenê dikarin li ser bikêrhatiniya muşterek bên danîn.*

Bend 2- *Amanca her komeleya siyasî xwedîkirina mafên xwezayî û timzindî yên mirov e, ev maf azadî, mulkiyet, ewleyî û berxwedana li hemberî zordestiyê ne.*

Bend 3- *Bingehê her serweriyê (hakimiyetê) bi esasê xwe di nav netewe de ye. Tu cism, tu kes nikare otorîteya ku yekser jê nehatibe girtin bi kar bîne.*

Bend 4- *Azadî karîna kirina her tiştê ku ziyanê naghîne kesên din e : loma ji bikaranîna mafên xwezayî yên her mirovî re tu sînor nîne bilê sînorên ku bikaranîna van mafan ji endamên din ên civakê re ji ewle (temîn) dikin. Ev sînor tenê dikarin bi qanûn bên danîn.*

Bend 5- *Qanûn tenê maf heye ku kirinên ji civakê re ziyandar qedexe bike. Her çi yê ku qanûn qedexe nekiriye nikare bê memnû kirin û tukes nikare bê mecbûr hiştin ku tiştê qanûn nefermiye bike.*

بەندی ٢ ـ ئامانجی هەموو کۆمەڵێکی سیاسی پاراستنی مافە سروشتی و هەمیشە زندووەکانی مرۆڤە، ئەو مافانەش بریتین لە : ئازادی، موڵکدارێتی، خۆپاراستن و بەرگریکردن بەرامبەر زۆردەستی.

بەندی ٣ – بناخەی هەموو دەسەلاْتێک لەنەتەوە دایە. هیچ دەستەیەک و هیچ کەس ناتوانێ دەسەلاتێک لە ولاْتدا بەکاربێنێ، مەگەر لەلایەن میللەتەوە رێگای پێ درابێ.

بەندی ٤ – ئازادی بریتییە لە توانای کردنی هەر شتێک کە زیانی کەسانی دیکەی تێدا نەبێ. کەوابوو مافە سروشتییەکانی هەر مرۆڤێک سنووری نییە، ئەگەر زیان نەبەخشێت بە مافەکانی کەسانی دیکە کە ئەوانیش وەک ئەو، دەبێ ئازادییان هەبێ. سنووری ئەو مافانەش تەنیا قانون دایان دەنێت.

بەندی ٥ – قانون حەقی نییە جگە لەو شتانە کە زیانیان هەیە هیچ شتێک لە کۆمەڵ قەدەغە بکات. هەر شتێک قانون قەدەخەی نەکردووە یەکی دیکە حەقی نییە قەدەخەی بکا و هیچ کەس ناکرێ کارێک بکا کە قانون دەستووری پێ نەداوە.

بەندی ٦– قانون نوێنگەی خواستی گشتییە. هەموو هاونیشتیمانییەک حەقی هەیە راستەوخۆ، یان بە هۆی نوێنەرانیەوە لە دانانیدا بەشدار بێ. قانون دەبێ بێ هەلاْواردن و جیاوازی چ لە سزادان و چ لە پاراستن دا بۆ هەموو ئەندامانی کۆمەڵ وەک یەک بێ. چونکە هەموو هاونیشتیمانییەک بەرامبەر بە قانون وەک یەکن. بۆیە هەموو کەس دەتوانێ بە پێی شارەزایی خۆی ببێتە خاوەنی هەر پایەیەک و هەر کارێک، جگە لە پاکی و لێهاتوویی بە هیچ شتێکی دیکە ئیمتیاز وەرناگرێ.

بەندی ٧ – بە پێی ناوەرۆکی روونی قانون و بەو شێوەیە نەبێ کە قانون دیاریی کردووە ناتوانرێ هیچ کەس تاوانبار بکرێ یان بگیرێ و بخرێتە بەندیخانەوە. کەسانێک کە هاندەر، یان بەرێوەبەر، یان دەستووردەری حوکمی ناقانونی بن، شیاوی سزادانن. بەلاْم ئەوانەی بە پێی قانون بۆ لێپرسینەوە بانگ

Bend 6- *Qanûn îfada viyana (îradeya) giştî ye. Hemû welatî maf hene ku bi xwe an bi destên nemînendeyên xwe beşdarê çêkirina wê bibin. Divê ku qanûn ji bo hemûyan eynî be, çi ji bo parastina wan çi ji bo cezakirinê. Herwekî hemû welatî li ber wê wekhev in, ew dikarin li gora şehrezayiya xwe, bê tu cihêyiyê din ên bilî ya fazîlet û jêhatîbûna wan, bikevin hemû kar, rutbe û meqamên resmî.*

Bend 7- *Tu kes, dervayî rewşên ku di qanûn de hatine diyar kirin û li gora teşeyên ku ew datîne, bê tawanbar kirin û girtin. Divê ku yên ku emrên kêfî dixwazin, dişînin, bi cîh tînin, an didin bicihanîn bên ceza kirin, Jê divê ku her welatiyê ku li gora qanûnê tê gazî kirin an girtin pêre îtaet bike: ew bi berxwedanê xwe sûcdar dike.*

Bend 8- *Divê ku qanûn tenê cezayên ku bê guman û bi rastî hewce ne deyne û kesek dikare tenê li gora qanûnek ku berî sucê wî hatiye danîn û îlan kirin û qanûnane tê bi cih anîn bête ceza kirin.*

Bend 9- *Her mirov ta ku sûcdar neyê îlan kirin bêrî tê hesibîn, heke girtina wî ferz bê dîtin divê ku bikaranîna çi zora ku ji bo girtina şexsê wî ne pêwîst e ji alî qanûn de bi awayekî hişk bête ceza kirin.*

Bend 10- *Divê ku tu kes ji ber ramanên (fikrên) xwe, heta yên dînî jî, neyê êşandin, bi şertê ku îfadeya wan ziyanê neghîne pergala giştî ya ku qanûn daniye.*

Bend 11- *Ragihandina serbest a fikr û ramanan yek ji mafên birûmetirîn ên mirov e; lewra her welatî dikare biserbestî bipeyive, binivîse û çap bike, ew ji xirab bikaranîna vê azadiyê di rewşên ku di qanûn de hatine diyarkirin bersîv dide.*

دەکرێن، یان دەگیرێن دەبێ مل کەچ بن، ئەگەریش بەربەرەکانی و سەرپێچی بکەن بە خەتابار دەژمێردرێن.

بەندی ٨ – قانون جگە لەو سزایانەی کە پێویستن، هیچ سزایەک دانانێ و ناتوانێ هیچ کەس سزا بدا، مەگەر بە پێی قانونێک کە پێش تاوانەکە دانرا بێ و بە تەواوی لە گەڵ تاوانەکە رێک بکەوێ.

بەندی ٩– هەتا خەتایەک نەسەلمێندرێ نابێ هیچ کەس بە گوناهبار بزانرێ و ئەگەر گرتنی کەسێک پێویست بێ جگە لەو کارانە کە بۆمسۆگەربوون پێویستن، هەر توندوتیژییەکی تر دەگەڵیدا، دەبێ بەپێی قانون پێشی پێبگیرێ.

بەندی ١٠ – بیروباوەری خەڵک تەنانەت بیروباوەری مەزهەبیش ئازادە، مەگەر لە کاتێکدا کە دەربڕینی ئەو بیروباوەرە ببێتە هۆی شێوانی نەزمێک کە قانون دایناوە.

بەندی ١١ – ئازادیی بیروباوەڕ یەکێکە لە مافە بە نرخەکانی مرۆڤ. کەوابوو هەموو کەس هەقی هەیە بە ئازادی هەرچییەک بیەوێ بیڵێ و بینووسێ و چاپی بکا، بەمەرجێک کەڵکی خراپ لەو ئازادییە وەرنەگرێ. لەو حاڵەدا ئەو کەسە بەرپرسیارە بەرامبەر بە قانون لەبەکارهێنانی ئەو ئازادییە دا.

بەندی ١٢ – پاراستنی مافەکانی مرۆڤ پێویستی بە پێکهێنانی هێزە گشتییەکان هەیە و دامەزراندنی ئەو هێزانە بۆ سوود و قازانجی هەموانە و تایبەت بەو کەسانە نییە کە سەرپەرشتییان دەکەن.

بەندی ١٣ – بۆ راگرتنی هێزی گشتی و بۆ خەرجی بەرێوەبردنیان باجێکی هاوبەش پێویستە، کە لەناو هاونیشتمانیاندا بەشاوایەکی یەکسان و بەپێی توانا و باری داراییان هەڵسەنگێندرێت.

بەندی ١٤– هەموو هاونیشتمانییەک بۆی هەیە چ خۆی یان بەرنگای نوێنەرانی، پێویستییەکانی باجی گشتی ببینن و سەربەستانە پەسندی بکەن؛ تاقیبی بەکارهێنان و چەندایەتی و ئامادەکردن و بەردەوام بوونی بکەن.

Bend 12- *Garantiya mafên mirov û welatî hewcê hêzeke giştî ye; ev hêz lewra ji bo sûda (faîda) hemûyan tê danîn, ne ji bo menfaeta arizî ya kesên ku ew ji wan re tê spartin.*

Bend 13- J*i bo xwedîkirina hêza giştî û ji bo mesrefên îdarê, baceke muşterek ferz e: divê ku ew li nav hemû welatiyan bi awayekî wekhev û li gora karîna wan bê tar kirin.*

Bend 14- *Hemû welatî dikarin bi xwe, an bi destên nemînendeyên xwe, pêwîstiya baca giştî bibînin, serbestane wê qebûl bikin, bikaranîna wê, çendahî, berhevkirin û domdariya wê taqîb bikin.*

Bend 15- *Civak maf heye ku ji her karmendê giştî yê îdara xwe hesab bipirse.*

Bend 16- *Her komela ku tê de garantiya mafan û cihêbûna karînan nehatiye ewle kirin bê qanûna bingehî ye.*

Bend 17- *Herwekî mulkiyet mafeke destnavêj û pîroz e tukes nikare jê bê bêpar kirin bilî rewşa ku hewcedariya giştî, ya ku bi rêyek qanûnî hatiye diyar kirin, bi eşkereyî dixwaze û bi şertê ku tezmînateke adil û pêşîn bê dayin.*

Bi nasîna mafên siyasî yên bingehî, hukmê qanûn, wekheviya li ber qanûn, viyana (îradeya) netewe wekî kaniya hakimiyetê, cihêbûna karînan, *Danezana fransiz a mafên mirovan* hîmên jiyana demokratîk a modern davêje. Ew di dirêjahiya sedsala XIX an de ta dawiya Şerê Cihanî yê yeka, dibe "mishefa" tevgerên siyasî û civakî yên li dijî despotîzmê li Ewropa û li Amerîka Latîn. Lê di navbera teorî û pratîkê de timî mesafeyeke kêm-zêde

بەندی ١٥- کۆمەڵ مافی هەیە لە کارمەندانی بەڕێوەبەرایەتییەکانی خۆی بپرسێتەوە.

بەندی ١٦- هەر کۆمەڵێک مافی ئەندامانی دابین نەکرابێ و لێک جیابوونی دەسەڵاتەکانی تێدا روون نەکرابێتەوە بە خاوەن قانونی ئەساسی دانانرێ.

بەندی ١٧- لە بەر ئەوەی موڵکدارییەتی مافێکی پیرۆز و رێزدارە، ناکرێ هیچ کسی لێ بێبەش بکرێ. مەگەر لە حاڵەتێکدا کە بەرژەوەندی گشتی پێویستی پێی هەبێ و قانون ئەو پێویستییە دیار بکا. لەو حاڵەشدا دەبێ پێشتر توانای بژاردنەوەیەکی دادمەندانەی بۆ بدرێت.

بە ناسینی مافە بنەڕەتییە سیاسیەکان، وەکو دەستەلاتی قانون، یەکسانی بەرامبەر بە قانون، ویستی نەتەوە وەکو سەرچاوەی دەستەلاتداریتی، لەیەک جیاکردنەوەی دەستەلاتە جیاوازەکان، جاڕە فەرەنسییەکەی مافی مرۆڤ بناخەی ژیانی دیمۆکراسیی نوێ دادەنێ. ئەو راگەیاندنە بە درێژایی سەدەی نۆزدەهەم تا کۆتایی یەکەم جەنگی جیهانی، دەبێتە «ئینجیلی» بزوتنەوە سیاسی و کۆمەلایەتیەکانیدژ بە (Despotisme) و تاکڕەوێتی لە ئەورووپا و ئەمریکای لاتین.

بەلام هەمیشە، زۆر یا کەم جیاوازییەک لە نێوان تیۆری و کردەوە هەر مایەوە. هەروەها لە فەرەنساشدا کە ئەو مافانەی تێدا جاڕ دراوە، پاش ماوەیەکی درێژ و شەڕ و شۆڕشێکی نوێ، مافەکان بەرەبەرە چوونە نێو ژیانەوە. .یەکێک لەو مافە بنەڕەتیانە، کە مافی دەنگدانی گشتییە لە ساڵی ١٨٤٨دا پەسەند کرا، ئەویش تەنێ بۆ پیاوانی سەروو ٢١ ساڵی بوو. بەلام ئەم مافە بۆ ژنان تەنیا لە ساڵی ١٩٤٦ ناسرا. هەروەها مافی کۆبونەوە لە ساڵی ١٨٨١دا، سەندیکا دامەزراندن لە ساڵی١٨٨٧ دا و کۆمەڵە دامەزراندنیش ١١٢ ساڵ پاش

dirêj hebûye. Mafên ku tê de hatine îlan kirin li Fransayê bi xwe piştî demeke dirêj, di dawiya şer û şoreşên nû de berebere ketine jiyanê. Yek ji van mafên bingehî, yê raydana giştî di sala 1848 de hate qebûl kirin, ew jî tenê ji bo mêrên ji 21 salî mestir. Ewê ev maf ancax di sala 1946 de ji jinan re jî bê nasîn. Mafê civînê di 1881 de, yê sendîka danîn di 1887 de û mafê komele danînê 112 sal piştî îlana Danezana fransiz, di sala 1901 de bi awayekî temamî ket nav qanûn û jiyana Fransayê.

Li hin welatên Ewropayê, wekî Beljîk, Spanya û li piraniya welatên Amerîka Latîn berebere Danezana Mafan di destpêka Qanûna bingehî de cih digre. Lê li hin welatên ewropayî yên din, wekî "Reich"a almanî, împaratoriya Otrîş-Macaristan, Rûsya, despotîzm û mutlaqiyet ta dawiya Şerê Cihanî yê yeka dom dikin. Li Tirkiyê, Îran û Rûsya tevgerên meşrûtiyetxwaz doza Qanûnên bingehî dikin.

Di salên 1920 an de Danezana mafan dikeve nav qanûnên hîmî yên demokrasiyên nû, wekî Komara almanî ya Weimar û Çekoslovakya. Lê li jêr tesîra Şoreşa sovyetî ya 1917an berebere doza mafên civakî û aborî giraniya xwe nîşan dide. Ji xwe di sedsala XIXan de ronakbîrên sosyalîst wekî Fourrier, û paşiyê Marx, bal kişandibûn ser kêmasiyên vê Danezanê. Ji bo wan ev Danezan a 1789an demeke dîrokî ya girîng temsîl dike, lê ew dem êdî boriye, qala "mirov" bi awayekî giştî kirin û doza mafên wî kirin xweziyeke pûç e ji ber ku di civakê de her mirov bi çîn û sinifek ve girêdayî ye, xwestek û daxwaziyên wan cihê ne. Ji bo xebatkaran mafên girîngtir ên xebatê, hînbûnê, sendîka danîn û grevê, mafê lojman û ewleyiya sosyal e.

بانگجاڕی فەرەنسی، واتە لەساڵی ۱۹۰۱دا بە تەواوی کەوتنە نێو قانون و ژیانی فەرەنساوە.

لە هەندێک وڵاتانی ئەوروپا دا وەکو بەلجیکا و ئیسپانیا، هەروەها لە زۆربەی وڵاتانی ئەمریکای لاتینیشدا بەرە بەرە ئەم بانگجاڕی مافی مرۆڤە لە دەسپێکی « قانونی بنەڕەتیدا » جێگای خۆی دەکاتەوە.

بەڵام لە هەندێک وڵاتانی تری ئەوروپا وەکو (Reich) ی ئەڵمانی، ئیمپراتوریەتی ئوتریش - مەجەرستان و روسیا (Despotisme) و موتلەقیەت تا کۆتایی دووەم جەنگی جیهانی بەردەوام دەبێت. بزووتنەوەی مەشروتیەت خوازەکان لە تورکیا، ئێران و روسیا داوای قانونی بنەڕەتیان دەکرد.

لە ساڵی ۱۹۲۰دا بانگجاڕی مافان دەکەوێتە ناو قانونی نێوخۆیی تەواوی دیموکراسیە نوێیەکان، وەکو کۆماری ئەڵمانیای وایمەر (Weimar) و چیکۆسلۆڤاکیا. بەڵام لە ژێر تەئسیری شۆرشی سۆڤیێتی ۱۹۱۷دا بەرەبەرە دۆزی مافە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان گرنگی خۆیان دەنوێنن. لە سەدەی ۱۹هەمەوە بانگجاڕەکە سەرنجی رۆناکبیرە سۆسیالیستەکانی سەدەی نۆزدەهەم وەکو فووریێ (Fourrier) و دوای ویش مارکس (Marx) رادەکێشێت. بۆ ئەوان ئەم راگەیاندنەی ۱۷۸۹ رۆڵێکی مێژوویی دەبینێت، بەڵام ئەو سەردەمە ئیدی دەربازبووە، بەرواڵەت پاراستنی « مرۆڤ» بە داواکردنی مافەکانی، هیوایەکی پوچە، چونکە مرۆڤ لە کۆمەڵدا بە چین و توێژەوە گرێدراوە. خواست و داخوازییەکانی جیاوازن. بۆ کرێکاران گرنگترین ماف: کارە، فێربوونە، سەندیکا دامەزراندن و مانگرتنە، مافی دەسکەوتنی ماڵ و بیمەی کۆمەڵایەتییە.

پاش ساڵانێکی درێژی شەڕ و تێکۆشین ئەم مافە کۆمەڵایەتیانە لە ناو جاڕی گەردوونیی مافی مرۆڤ دا جێگیر دەبن. بەڵام لە بەندی ۲۲دا، بەجێهێنانیان بۆ « سیستەم و داهاتووی» هەر دەوڵەتێک بەجێ ماوە. دوای پەسەندکردنی بانگجاڕەکە، گەلێک پەیمانی دی لە چوارچێوەی نەتەوە یەکگرتووەکان یا خود لە ئاژانسە تایبەتمەندەکانی وەکو «یونێسکۆ» (UNESCO) دا لەسەر مافە

Di dawiya salên dirêj ên şer û tekoşînê ev mafên civakî di *Danezana gerdûnî ya mafên mirovî* de cih digrin lê bicihanîna wan, di Benda 22 de, ji «tenzîm û hatiniyên her dewletê» re hatiye hiştin. Paş qebûlkirina Danezanê gelek peymanên din di çerçeva Neteweyên Yekbûyî an ajansên wê yên taybetî, wekî UNESCO, de li ser van mafên civakî û çandî hatine îmza kirin. Di dinya îroyî de piraniya dewletan van mafan bi cih naynin û îhtîmala ku ew di demeke nêzîk de ji gelê kurd re bên nasîn ne pir xurt e. Lê dîsa jî nasîn a van mafan ferz e. Maf û hiqûq çekên qels û bindestan in. Me ta niha gelek kêm ew bi kar anîne û ev kêmasiyek e. Ji ber ku di şerê me yê hebûnê de heq, hiqûq, edalet hemû li aliyê me ne.

Me divê mafên xwe baş binasin. Li welatên ku tê de mahkeme û qanûn hene, doza van mafan bikin. Zanibin ku mafên ku di Danezana gerdûnî de hatine îlan kirin ji qanûnên dewletan re serdest in. *Zanîn kirin e, karin e û di dawiyê de serketin* e. Lewra, bi hinceta 40 saliya îlana wê û 200 saliya Danezana mafên mirov û welatî ya Şoreşa fransiz Enstîtuya Kurdî, bi arîkariya Federasyona navneteweyî ya mafên mirov, Weqfa Fransa-Azadî ya Stî Danielle Mitterrand û ya Bazara Muşterek a Ewropa vê belgeya girîng pêşkêşî xwendevanên kurd dike.

Kendal

Têbinî: *Spasiyên taybetî ji bo hevkarên Enstîtuyê yên hêja Rojên Barnas û Reşo Zîlan ku wergerandina kurmancî ya Danezanê seranser xwendine û bi pêşneyarên xwe edilandine. Hevkarên dinên Enstîtûyê, Bextiyar Emîn, Huner Salim,Ahmedê Mela, Ferhad Pîrbal,Xanî û Amced Şakelî ji wergerandina soranî ya Danezanê û pêşgotina wê pêk anîne, spasên germîn jo bo xebata wan a giranbiha.*

کۆمەلاَیەتی و فەرهەنگییەکان مۆرکراون. لە دونیای ئیمڕۆدا زۆربەی دەولەتان ئەم مافانە بە جیٚ ناهیٚنن. توانایەکی زۆریش نییە کە لە نزیکدا بە دەست گەلی کوردیش بکەون. بەلاَم دیسان پەسەندکردنی ئەم مافانە فەرزە. ماف و راستی چەکی بیٚ هیٚزی ژیٚردەستانن. ئەو چەکەش ئیٚمە تا ئیٚستا کەمان بە کار هیٚناوە، ئەوەش کیٚماسییەکە. چونکە لەو شەڕەی کە بۆ مانەوەمان دەیکەین، ماف و هەق و عەدالەت هەموویان دەگەلْ ئیٚمەدان. دەبیٚ ئیٚمە مافەکانمان باش بناسین لەو ولاَتانەی کە دادگا و قانونیان هەیە، داوای ئەم مافانە بکەین. دەبیٚ بشزانین کە ئەو مافانەی لە راگەیاندنی گەردوونیدا جاڕدراون لە سەرەوەی قانونی دەولەتان دان، کردەوەی ژیر و دەسەلاَت دەبنە مایەی سەرکەوتن .

بۆیە بە بۆنەی چلەمین سالْرۆژی جاڕکیٚشانەکە و بە بۆنەی تیٚپەڕبونی ۲۰۰ سالْ بە سەر شۆڕشی فەرەنسی دا، ئەنستیتوی کورد، بە هاریکاری فدارسیوٚنی نیٚونەتەوەیی مافی مرۆڤ و دەزگای(فەرەنسا- ئازادی)ی خاتو دانیەلْ میتەران و بازاڕی هاوبەشی ئەوروپا، ئەم بەلْگەنامە گرنگە پیٚشکەش بە خویٚنەرانی کورد دەکات.

کەندالْ

تیٚبینی :

سوپاسی تایبەت بۆ هەڤالْکارانی هیٚژای ئەنستیتو: رۆژەن بارناس و رەشۆ زیلان کە وەرگەڕاوە کومالحیەکەیان سەرانسەر خویٚندەوە و بە پیٚشنیارەکانیان دەولەمەندتریان کرد. سوپاس بۆ هەڤالْکارانی تری ئەنستیتو : بەختیار ئەمین، هونەر سەلیم، ئەمجەد شاکەلی، ئەحمەدی مەلا، فەرهاد پیربالْ و خانی کە بانگجاڕەکە و پیٚشکوتنەکەیان وەرگەڕاندۆتە سەر سۆرانی، گەرمترین سوپاس بۆ کارەگرانبەهاکەیان.

DÎBAÇE

Herwekî nasîna weqara ku bi hemû endamên malbata mirovî re heye û mafên wan ên wekhev û sabit bingehê azadî, dad û aşitiya cihanê pêk tîne,

Herwekî nenasîn û piçûkdîtina mafên mirov rê dan kirinên barbar ku wijdana mirovahiyê didin isyanê û avakirina cihaneke ku tê de ewê heyinên mirovî di peyivîn û bawerkirinê de serbest bin, ji xof û belengaziyê rizgar bin wek xweziya bilindtirîn a mirov hate îlan kirin,

Herwekî bingehî ye ku mafên mirov ji alî rejîmeke hiqûqî ve bên parastin ji bo ku mirov mecbûr nemîne, wek çara dawîn, li dijî zorkarî û zulmê rabe,

Herwekî teşwîqa pêşvebirina peywendiyên dostaniyê di navbera neteweyan de bingehî ye,

Herwekî gelên Neteweyen Yekbûyî di Destûrê de ji nû ve baweriya xwe ya bi mafên bingehî yên mirov, di nav weqar û rûmeta kesê mirovî de û di wekheviya mafên mêr û jinan de, dane zanîn û diyar kirine ku ew biryardar in ku arîkarî bidin pêşveçûna civakî û bicihkirina mecalên çêtir ên jiyanê di nav serbestiyeke mestir de,

Herwekî dewletên endam qewl dane, ku bi hevkariya Teşkîlata Neteweyên Yekbûyî, riayeta gerdûnî û fiîlî ya mafên mirovî û azadiyên bingehî ewle bikin,

Herwekî têgihiştineke hevbeş a van maf û azadiyan ji bo bi temamî bicîhanîna vê teahudê ji giringiya bilindtirîn e,

PRÉAMBULE

Considérant que la reconnaissance de la dignité inhérente à tous les membres de la famille humaine et de leurs droits égaux et inaliénables constitue le fondement de la liberté, de la justice et de la paix dans le monde,

Considérant que la méconnaissance et le mépris des droits de l'homme ont conduit à des actes de barbarie qui révoltent la conscience de l'humanité et que l'avènement d'un monde où les êtres humains seront libres de parler et de croire, libérés de la terreur et de la misère, a été proclamé comme la plus haute aspiration de l'homme,

Considérant qu'il est essentiel que les droits de l'homme soient protégés par un régime de droit pour que l'homme ne soit pas contraint, en suprême recours, à la révolte contre la tyrannie et l'oppression,

Considérant qu'il est essentiel d'encourager le développement de relations amicales entre nations,

Considérant que dans la Charte les peuples des Nations Unies ont proclamé à nouveau leur foi dans les droits fondamentaux de l'homme, dans la dignité et la valeur de la personne humaine, dans l'égalité des droits des hommes et des femmes, et qu'ils se sont déclarés résolus à favoriser le progrès social et instaurer de meilleures conditions de vie dans une liberté plus grande,

Considérant que les Etats Membres se sont engagés à assurer, en coopération avec l'Organisation des Nations Unies, le respect universel et effectif des droits de l'homme et des libertés fondamentales,

Considérant qu'une conception commune de ces droits et libertés est de la plus haute importance pour remplir pleinement cet engagement,

PREAMBLE

Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,

Whereas disregard and contempt for human rights have resulted in barbarous acts which have outraged the conscience of mankind, and the advent of a world in which human beings shall enjoy freedom of speech and belief and freedom from fear and want has been proclaimed as the highest aspiration of the common people,

Whereas it is essential, if man is not to be compelled to have recourse, as a last resort, to rebellion against tyranny and oppression, that human rights should be protected by the rule of law,

Whereas it is essential to promote the development of friendly relations between nations,

Whereas the peoples of the United Nations have in the Charter reaffirmed their faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person and in the equal rights of men and women and have determined to promote social progress and better standards of life in larger freedom,

Whereas Member States have pledged themselves to achieve, in co-operation with the United Nations, the promotion of universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms,

Whereas a common understanding of these rights and freedoms is of the greatest importance for the full realization of this pledge,

دێباچە

لە بەر ئەوەی دان پێدانانی سەربەرزیی ڕەگدا کوتاو ومافی پایەدار و وەکیەکی هەموو ئەندامانی خێزانی مرۆڤایەتی بناغەی ئازادی و دادو ئاشتییە لە جیهاندا،

لەبەر ئەوەی پشتگوێخستنی مافی مرۆڤ و ڕێز نەگرتنی بوونەتە هۆی کاری درندانەی وا کە ئازاری وێژدانی مرۆڤی داوەو،ئاواتی بەرزی خەڵک بە گشتی ئەوە بووە جیهانێک پەیدا ببێ کە مرۆڤ تێیدا ئازادی قسەو باوەڕیان هەبێ و لە ترس و نەبوونی ڕزگار بێن،

لەبەر ئەوەی پێویستە مافی مرۆڤ بە بنەمای قانون بپارێزرێ،تاکو مرۆڤ ناچار نەکرێ،وەک دوایین داڵدە،پەنا بباتە بەر یاخیبوون دژی زۆرداری و چەوساندنەوە،

لەبەر ئەوەی پێویستە گەشەکردنی پێوەندیی دۆستانەی نێوان نەتەوەکان یارمەتی بدرێ،

لەبەر ئەوەی گەلانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پەیمانەکەدا بڕوای خۆیان جەخت کردووەتەوە سەبارەت بە مافە بنەڕەتیەکانی مرۆڤ،بە سەربەرزی و نرخی تاکە کەس و بە مافی یەکسانی پیاوان و ژنان و بڕیاریان داوە پشتگوێی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و پلەیەکی باشتری گوزەران لە سایەی ئازادیی فراوانتردا بکەن،

لەبەر ئەوەی دەوڵەتانی ئەندام پەیمانیان داوە کە بە هاوکاریی نەتەوە یەکگرتووەکان کار بکەن بۆ پێشخستنی ڕێز گرتن وچاودێریکردنێکی گشتلایەنەی مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنچینەیی یەکان،

لەبەر ئەوەی تێگەیشتنی گشتی لەم ماف و ئازادییانە گەورەترین بایەخی هەیە بۆ تەواو وەدیهێنانی ئەم پەیماندانە،

ÖNSÖZ

İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli *olmasına,*

İnsan haklarının tanınması ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına, dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların içinde söz ve inanma hürriyetlerine sahip olacakları bir dünyanın kurulması en yüksek amaçlar olarak ilân edilmiş bulunmasına, insanın istibdat ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunması bir zaruret *olmasına,*

Birleşmiş Milletler haklarının, Andlaşmada, insanın ana haklarına, insan şahsının haysiyet ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan imanlarını bir kere daha ilan etmiş olmalarına ve sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmağa, daha geniş bir hürriyet içerisinde daha iyi hayat şartları kurmağa verdiklerini beyan etmiş *bulunmalarına,*

Üye Devletlerin Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile işbirliği ederek insan haklarına ve ana hürriyetlerine bütün dünyaca gerçekten saygı gösterilmesinin teminini taahüt etmiş olmalarına,

Bu haklar ve hürriyetlerinin herkesçe aynı şekilde anlaşılmasının yukardaki taahüdün yerine getirilmesi için son derece önemli *bulunmasına* göre :

الديباجة

لما كان الاعتراف بالكرامة المتأصلة في جميع أعضاء الأسرة البشرية وبحقوقهم المتساوية الثابتة هو أساس الحرية والعدل والسلام في العالم،

ولما كان تناسي حقوق الانسان وازدراؤها قد أفضيا إلى أعمال همجية أذت الضمير الانساني، وكان غاية ما يرنو إليه عامة البشر انبثاق عالم يتمتع فيه الفرد بحرية القول والعقيدة ويتحرر من الفزع والفاقة،

ولما كان من الضروري أن يتولى القانون حماية حقوق الانسان لكيلا يضطر المرء آخر الأمر إلى التمرد على الاستبداد والظلم،

ولما كان من الجوهري تعزيز تنمية العلاقات الودية بين الدول،

ولما كانت شعوب الأمم المتحدة قد أكدت في الميثاق من جديد إيمانها بحقوق الانسان الأساسية وبكرامة الفرد وقدره وبما للرجال والنساء من حقوق متساوية وحزمت أمرها على أن تدفع بالرقي الاجتماعي قدماً وأن ترفع مستوى الحياة في جو من الحرية أفسح،

ولما كانت الدول الأعضاء قد تعهدت بالتعاون مع الأمم المتحدة على ضمان اطراد مراعاة حقوق الانسان والحريات الأساسية واحترامها،

ولما كان للادراك العام لهذه الحقوق والحريات الأهمية الكبرى للوفاء التام بهذا التعهد،

Civîna Gelemperî vê Danezana Gerdûnî ya Mafên Mirov

wekî îdeala hevbeş a ku hemû gel û hemû netewe dixwazin bighênê ji bo ku hemû kes û hemû organên civakê, ev Danezan timî di bîr de, bi hînkirin û hêvotinê bixebitin ku riayeta van maf û azadiyan pêşve bibin û bi tedbîrên berebereyî yên neteweyî û navneteweyî, nasîn û bicihanîna gerdûnî û fiîlî yên wan him di nav gelên dewletên endam bi xwe him di nav yên erdên ku li jêr hukmê wan de ne ewle bikin.

L'Assemblée générale proclame la présente Déclaration universelle des droits de l'homme

comme l'idéal commun à atteindre par tous les peuples et toutes les nations afin que tous les individus et tous les organes de la société, ayant cette Déclaration constamment à l'esprit, s'efforcent par l'enseignement et l'éducation, de développer le respect de ces droits et libertés et d'en assurer, par des mesures progressives d'ordre national et international, la reconnaissance et l'application universelles et effectives, tant parmi les populations des Etats Membres eux-mêmes que parmi celles des territoires placés sous leur juridiction.

Now, Therefore, The General Assembly proclaims This Universal Declaration of Human Rights

as a common standard of achievement for all peoples and nations, to the end that every individual and every organ of society, keeping this Declaration constantly in mind, shall strive by teaching and education to promote respect for these rights and freedoms and by progressive measures, national and international, to secure their universal and effective recognition and observance, both among the peoples of Member States themselves and among the peoples of territories under their jurisdiction.

ئەنجومەنی گشتی
ئەم راگەیاندنە جیهانییەی
مرۆڤ جاڕ دەدات

وەک ئاستێکی هاوبەشی کە دەبێ ئامانجی هەموو گەل و نەتەوەیەک بێت و گشت تاکە کەس و دەستەیەکی کۆمەڵگەش هەموو دەم ئەم بانگەوازە لەبەر چاو بگرن و لە ڕێگەی بار هێنان و خوێندن و پەروەردەوە تێبکۆشن بۆ چەسپاندنی ڕێزی ئەم ماف و ئازادییانە و کۆشش و تەقەللای نەتەوەیی و جیهانی زێتر بکرێت بۆ دابین و مسۆگەر کردنی ڕێز لێگرتن و دان پێدانان و پەیڕەو کردنی بە شێوەیەکی جیهانی و کاریگەر لە نێو خودی دەوڵەتانی ئەندام و گەلانی بندەستی خۆیاندا.

Birleşmiş Milletler
Genel Kurulu

toplumun tüm birey ve organlarının bu Beyannameyi daima gözönünde bulundurarak, öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeleri ve ulusal ve uluslararası tedrici tedbirlerle gerek bizzat üye devletler ahalisi ve gerekse onların yönetimi altında bulunan topraklar ahalisi arasında bu hak ve özgürlüklerin evrensel ve fiili bir şekilde garanti edilmesini ve uygulanmasına gayret etmeleri için işbu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine tüm halk ve tüm ulusların ulaşmak istedikleri ortak ülkü olarak ilan eder.

فان
الجمعية العامة
تنادي
بهذا الاعلان العالمي
لحقوق الانسان

على أنه المستوى المشترك الذي ينبغي أن تستهدفه كافة الشعوب والأمم حتى يسعى كل فرد وهيئة في المجتمع، واضعين على الدوام هذا الاعلان نصب أعينهم، إلى توطيد احترام هذه الحقوق والحريات عن طريق التعليم والتربية واتخاذ إجراءات مطردة، قومية وعالمية، لضمان الاعتراف بها ومراعاتها بصورة عالمية وفعالة بين الدول الأعضاء ذاتها وشعوب البقاع الخاضعة لسلطانها.

Bend 1

Hemû mirov azad û di weqar û mafan de wekhev tên dinyayê. Ew xwedî hiş û şuûr in û divê li hember hev bi zihniyeteke bratiyê bilivin.

Article 1

Tous les êtres humains naisent libres et égaux en dignité et en droits. Ils sont doués de raison et de conscience et doivent agir les uns envers les autres dans un esprit de fraternité.

Article 1

All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

بەندی ١

هەموو مرۆڤان بە ئازادی لە دایک دەبن و یەکسانیشن لە نرخ و پایە و مافدا، عەقڵ و ویژدانیان پێ بەخشراوە و دەبێ بەرۆحێکی برایانە رەفتار و هەڵسوکەوت لەگەڵ یەکدیدا بکەن.

Madde 1

Bütün insanlar, özgür, haysiyet ve haklar bakımından eşit olarak doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine kardeşlik zihniyeti ile davranmalıdırlar.

المادة ١

يولد جميع الناس أحراراً متساوين في الكرامة والحقوق، وقد وهبوا عقلاً وضميراً، وعليهم أن يعامل بعضهم بعضاً بروح الاخاء.

Bend 2

1. Heryek, bê tu cihêyî, nemaze ya nijad, reng, zayend (cisn), ziman, ol, ramana siyasî an her ramana din, eslê neteweyî an civakî, serwet, zayîn an her rewşeke din, xwediyê hemû maf û hemû azadiyên ku di vê Danezanê de hatine daxuyankirî ye.

2. Bi serde, ewê tu cihêyî neyê kirin ji ber statuya siyasî, hiqûqî an navneteweyî ya welat an erdê ku kesek jê tê, heke ev welat an erd serbixwe, li jêr dest, ne xweser (otonom) an li jêr her tahdîda din a serweriyê be an na.

Article 2

1. Chacun peut se prévaloir de tous les droits et de toutes les libertés proclamés dans la présente Déclaration, sans distinction aucune, notamment de race, de couleur, de sexe, de langue, de religion, d'opinion politique ou de toute autre opinion, d'origine nationale ou sociale, de fortune, de naissance ou de toute autre situation.

2. De plus, il ne sera fait aucune distinction fondée sur le statut politique, juridique ou international du pays ou du territoire dont une personne est ressortissante, que ce pays ou territoire soit indépendant, sous tutelle, non autonome ou soumis à une limitation quelconque de souveraineté.

Article 2

1. Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

2. Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty.

بەندی ٢

١. هەموو مرۆڤێک بە بێ هیچ جیاوازییەک وەکو جیاوازی بە هۆی ڕەگەز،ڕەنگ،جنس،زمان،ئایین،بیروڕای سیاسی یان هەر ڕایەکی دیکە و بنەچەو بنەمای نیشتمانی، کۆمەڵایەتی ،دارایی و لە دایکبوون یان هەر شتێکی دیکە، شیاوی سوود وەرگرتنە لە تەواوی ئەو ماف و ئازادییانەی کە لەم بانگەوازەدا هاتوون.

٢. سەرەڕای ئەوانەش نابێ پایەی سیاسی،قانوونی یان نێو نەتەوەیی ئەو وڵاتە یان ئەو ناوچەیەی کە مرۆڤەکەی لێوە دێت، بکرێتە بناغەی هیچ جۆرە جیاوازییەک.ئیدی ئەگەر ئەو وڵاتە یان ئەو ناوچەیە سەربەخۆ بوو یان لە سایەو لە ژێر چاوەدێریدا بوو یان خاوەنی ئۆتۆنۆمی نەبوو یان سەروەری و سەر بە خۆییەکەی گرێدراوی هەر چەشنە مەرج و بەندێکە بوو.

Madde 2

1. Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyaşal veya diğer herhangi bir inanç, ulusal ya da toplumsal köken, servet, doğuş ya da herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin, bu bildiride ilân olunan hak ve özgürlüklerden yararlanma hakkına sahiptir.

2. Ayrıca, kişiye uyruğu bulunduğu ülkenin siyasal, hukuki veya uluslararası statüsü temelinde hiçbir ayırım yapılamaz, ister bu ülke veya toprak bağımsız ve ister vesayet altında, özerklikten yoksun veya hergangi bir egemenlik kısıtlaması altında bulunsun.

المادة ٢

١. لكل إنسان حق التمتع بكافة الحقوق والحريات الواردة في هذا الاعلان، دون أي تمييز، كالتمييز بسبب العنصر أو اللون أو الجنس أو اللغة أو الدين أو الرأي السياسي أو أي رأي آخر، أو الأصل الوطني أو الاجتماعي أو الثروة أو الميلاد أو أي وضع آخر، دون أية تفرقة بين الرجال والنساء.

٢. وفضلا عما تقدم فلن يكون هناك أي تمييز أساسه الوضع السياسي أو القانوني أو الدولي للبلد أو البقعة التي ينتمي إليها الفرد سواء كان هذا البلد او تلك البقعة مستقلا أو تحت الوصاية أو غير متمتع بالحكم الذاتي أوكانت سيادته خاضعة لأي قيد من القيود.

Bend 3

Herkes xwedî mafê jiyan, azadî û ewleyiya şexsê xwe ye.

Article 3

Tout individu a droit à la vie, à la liberté et la sûreté de sa personne.

Article 3

Everyone has the right to life, liberty and security of person.

بەندی ٣

هەموو کەسێک مافی ژیان و ئازادی و ئاسایشی خۆی هەیە.

Madde *3*

Yaşam, özgürlük ve kişisel güvenlik her insanın hakkıdır.

المادة ٣

لكل فرد الحق في الحياة والحرية وسلامة شخصه.

Bend 4

Ewê tukes di koletî an bindestiyê de neyê girtin; koletî û bazirganiya koleyan bi hemû teşeyên xwe ve qedexe ne.

Article 4

Nul ne sera tenu en esclavage ni en servitude ; l'esclavage et la traite des esclaves sont interdits sous toutes leurs formes.

Article 4

No one shall be held in slavery or servitude ; slavery and the slave trade shall be prohibited in all their forms.

بەندی ٤

نابێت هیچ کەسێک بکرێت بە کۆیلە و بە نۆکەر بگیرێت و هەموو چەشنە کۆیلەیەتی و بازرگانیی کۆیلەیەک قەدەخەیە.

Madde *4*

Hiç kimse kölelik ya da kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti her türlü biçimiyle yasaktır.

المادة ٤

لايجوز استرقاق أو استعباد أي شخص، ويحظر الاسترقاق وتجارة الرقيق بكافة أوضاعها.

Bend 5

Ewê tukes nebe tabiê şkence an ceza û muameleyên hov, namirovî an xirabker.

Article 5

Nul ne sera soumis à la torture, ni à des peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants.

Article 5

No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

بەندی ٥

هیچ مرۆڤێک ئەشکەنجە و سزا نادرێت و رەفتاری توند و تیژو دڕندانەو ئاوڕوو بەری لە گەڵدا ناکرێت.

Madde 5

Hiç kimse işkence veya, gaddar, insanlık dışı, onur kırıcı ceza ve işlemlere tabi tutulamaz.

المادة ٥

لايعرض أي إنسان للتعذيب ولا للعقوبات أو المعاملات القاسية أو الوحشية أو الحاطة بالكرامة.

Bend 6

Herkes xwediyê mafê nasîna li hemû ciyan a şexsiyeta xwe ya hiqûyî ye.

Article 6

Chacun a le droit à la reconnaissance en tous lieux de sa personnalité juridique.

Article 6

Everyone has the right to recognition everywhere as a person before the law.

بەندی ٦

هەر کەسێک لە هەر شوێنێک بێت، مافی دانپێدانانی کەسایەتی قانوونی هەیە.

Madde 6

Herkes nerede olursa olsun hukukî kişiliğinin tanınması hakkına sahiptir.

المادة ٦

لكل إنسان أينما وجد الحق في أن يعترف بشخصيته القانونية.

Bend 7

Hemû mirov li ber qanûnan wekhev in û bê ciheyî xwediyê mafê parastineke wekhev a qanûn in. Hemû mirov li hemberî her cihêtiya ku vê Danezanê ihlal dike û li hemberî her navtêdana cihêtiyeke wilo xwediyê mafê parastineke wekhev in.

Article 7

Tous sont égaux devant la loi et ont droit sans distinction à une égale protection de la loi. Tous ont droit à une protection égale contre toute discrimination qui violerait la présente Déclaration et contre toute provocation à une telle discrimination.

Article 7

All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.

بەندی ٧

هەموو مرۆڤان لە بەر دەم قانووندا یەکسانن و مافی ئەوەشیان هەیە کە چوونیەک و بێ جیاوازی لە لایەن قانونەوە بپارێزرێن.هەروەها هەموویش مافی پاراستنی یەکسانیان دژ بە هەر جیاوازییەک کە بە پێچەوانەی ئەم بانگەوازەوەبەو دژ بە هەر هاندان و ئاژاوەنانەوەیەکیشە کە ئاوها جیاوازییەک رەچاو دەکات.

Madde 7

Yasalar önünde herkes eşittir ve yasaların koruyuculuğundan eşit olarak faydalanma hakkına sahiptir. Bütün insanların bu Bildiriye aykırı her türlü ayrımcı uygulamaya ve böyle bir ayrımı özendirici her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

المادة ٧

كل الناس سواسية أمام القانون ولهم الحق في التمتع بحماية متكافئة منه دون أية تفرقة، كما أن لهم جميعاً الحق في حماية متساوية ضد أي تمييز يخل بهذا الاعلان وضد أي تحريض على تمييز كهذا.

Bend 8

Herkes maf heye ku li hemberî kirinên ku mafên bingehî yên ku qanûna bingehî an qanûn jê re dinasin ihlal dikin, serî li mehkemeyên neteweyî yên selahiyetdar bixe.

Article 8

Toute personne a droit à un recours effectif devant les juridictions nationales compétentes contre les actes violant les droits fondamentaux qui lui sont reconnus par la constitution ou par la loi.

Article 8

Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law.

بەندی ٨

هەموکسێک بۆ داوەریکردن وپاراستنی مافە بنەڕەتییەکانی کە قانون ودەستور پێی داوە،لە دەستدرێژی کردنە سەر،مافی پەنا بردنەبەر دادگە نیشتمانییەکانی هەیە.

Madde *8*

Her insanın, kendisine yasalarla tanınan temel haklara aykırı uygulamalar karşısında, yetkili ulusal mahkemelere fiili başvurma hakkı vardır.

المادة ٨

لكل شخص الحق في أن يلجأ إلى المحاكم الوطنية لانصافه من أعمال فيها اعتداء على الحقوق الأساسية التي يمنحها له القانون.

Bend 9

Tukes nikare bi awayekî kêfî bê girtin, hebs an sirgûn kirin.

Article 9

Nul ne peut être arbitrairement arrêté, détenu ou exilé.

Article 9

No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile.

بەندی ٩

هیچ مرۆڤێک نابێت بە شێوەیەکی ڕەمەکی بگیرێت،دەست بەسەر بکرێت یان دوور بخرێتەوە .

Madde *9*

Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, alıkonulamaz veya sürgün edilemez.

المادة ٩

لايجوز القبض على أي إنسان أو حجزه أو نفيه تعسفاً.

Bend 10

Herkes, di wekheviyeke temamî de, maf heye ku doza wî li ber mehkemeyeke serbixwe û bê alî bi awayekî adil û eşkere bê bihîstin ji bo diyarkirina maf û wacibên wî û ya her tawana curmî li dijî wî.

Article 10

Toute personne a droit, en pleine égalité, à ce que sa cause soit entendue équitablement et publiquement par un tribunal indépendant et impartial, qui décidera soit de ses droits et obligations, soit du bien-fondé de toute accusation en matière pénale dirigée contre elle.

Article 10

Everyone is entitled in full quality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.

بەندی ۱۰

هەموو مرۆڤێک، بە تەواوی یەکسانی لەگەڵ ئەوانی دیکەدا، بۆ جوێ کردنەوەی ماف و ئەرکەکانی و هەر جۆرە تاوانێک کە وەئەستۆی دەخرێ، مافی ئەوەی هەیە کە کێشەکەی بە شێوەیەکی ڕەوا و ئاشکرا لە لایەن دادگەیەکی سەربەخۆ و بێلایەنەوە ببینرێ.

Madde *10*

Herkes, haklarının, sorumluluklarının, ya da kendisine yöneltilen, cezayı gerektirir herhangi bir suçlamanın açıklığa kavuşturulmasında, davasının, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde hakkaniyetle ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.

المادة ١٠

لكل إنسان الحق، على قدم المساواة التامة مع الآخرين، في أن تنظر قضيته أمام محكمة مستقلة نزيهة نظراً عادلا علنيا للفصل في حقوقه والتزاماته وأية تهمة جنائية توجه إليه.

Bend *11*

1. Her kesê ku bi kirineke curmî tê tawanbar kirin bêrî tê hesibîn ta ku sûcê wî di mehkemeyek eşkere, ku hemû garantiyên ji bo parastina wî pêwist ewle kiribe, bi awayekî qanûnî were îsbat kirin.

2. Tukes nayê ceza kirin ji ber kirin an nekirinên ku di gava pêkhatina xwe de li gora qanûna neteweyî an navneteweyî ne sûc bûne.

Article *11*

1. Toute personne accusée d'un acte délictueux est présumée innocente jusqu'à ce que sa culpabilité ait été légalement établie au cours d'un procès public où toutes les garanties nécessaires à sa défense lui auront été assurées.

2. Nul ne sera condamné pour des actions ou omissions qui, au moment où elles ont été commises, ne constituaient pas un acte délictueux d'après le droit national ou international. De même, il ne sera infligé aucune peine plus forte que celle qui était applicable au moment où l'acte délictueux a été commis.

Article *11*

1. Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.

2. No one shall be held guilty of any penal offence on account of any act or omission which did not constitute a penal offence, under national or international law, at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the penal offence was committed.

بەندی ١١

١. هەموو مرۆڤێکی تاوانبار کراو بە تاوانێک،بێگوناهە، تاکو لە دادگەیەکی ئاشکرادا کە هەموو هەلومەرجێکی پێویستی داکۆکی لە خۆکردنی بۆ دابین دەکا،بە پێی قانوون تاوانەکەی دەسەلمێندرێت.

٢. هیچ کەسێک سزا نادرێت لەبەر کردن یان نەکردنی کارێک کە کاتی پێ هەستانی بە گوێرەی قانوونی نەتەوەیی یان نێو نەتەوەیی تاوان نەبووبێت.هەروەها نابێت سزایەکی توندتر لەو سزایە بدرێت کە لە کاتی کردنیدا دەدرا.

Madde 11

1. Bir suç işlemekten sanık her insan, savunması için kendisine gerekli bütün koşulların sağlanmış bulunduğu açık bir yargılanma ile, yasalar uyarınca suçlu olduğu kanıtlanmadıkça suçsuz sayılır.

2. Hiç kimse, işlendikleri sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan fiillerden veya ihmallerden ötürü mahkum edilemez. Bunun gibi, suçun işlendiği sırada uygulanan cezadan daha şiddetli bir cezaya çarptırılamaz.

المادة ١١

١. كل شخص متهم بجريمة يعتبر بريئاً إلى أن تثبت إدانته قانوناً بمحاكمة علنية تؤمن له فيها الضمانات الضرورية للدفاع عنه.

٢. لا يدان أي شخص من جراء أداء عمل أو الامتناع عن أداء عمل إلا إذا كان ذلك يعتبر جرماً وفقاً للقانون الوطني أو الدولي وقت الارتكاب. كذلك لا توقع عليه عقوبة أشد من تلك التي كان يجوز توقيعها وقت ارتكاب الجريمة.

Bend 12

Nabe ku tukes bibe amanca têkilbûnên kêfî yên nav jiyana wî ya arizî, malbata wî, mala wî an nameyên wî, an ziyangihandina şeref û şana wî. Herkes xwediyê mafê parastina qanûn e li hemberî têkilbûn û ziyangihanên wilo.

Article 12

Nul ne sera l'objet d'immixtions arbitraires dans sa vie privée, sa famille, son domicile ou sa correspondance, ni d'atteintes à son honneur et à sa réputation. Toute personne a droit à la protection de la loi contre de telles immixtions ou de telles atteintes.

Article 12

No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

بەندی ١٢

نابێت ژیانی تایبەتی و خێزان ومالٚ و نامە گۆڕینەوەی هیچ کەسێک بە ڕەمەکی دەستتێوەردان ببێت و ئاوڕوو نێو بانگیشی وەبەر پەلامار بکەوێت،هەموو کەسیش مافی خۆ پاراستنی قانوونی لەو جۆرە دەستتێوەردان و پەلامارداندا هەیە.

Madde *12*

Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, konutuna ya da haberleşme ve yazışmalarına keyfi olarak karışılamaz, şeref ve ününe sataşılamaz. Herkesin bu tür sataşma ve karışmalara karşı yasalarla korunmaya hakkı vardır.

المادة ١٢

لا يعرض أحد لتدخل تعسفي في حياته الخاصة أو أسرته أو مسكنه أو مراسلاته أو لحملات على شرفه وسمعته، ولكل شخص الحق في حماية القانون من مثل هذا التدخل أو تلك الحملات.

Bend 13

1. Mafê her kesî heye ku di nav tixûbên dewleteké de bi serbestî hatûçûnê bike û cihê mayîna xwe bibijêre.

2. Herkes maf heye ku ji her welatî, yê wî bi xwe jî tê de, derkeve û vegere welatê xwe.

Article 13

1. Toute personne a le droit de circuler librement et de choisir sa résidence à l'intérieur d'un Etat.

2. Toute personne a le droit de quitter tout pays, y compris le sien, et de revenir dans son pays.

Article 13

1. Everyone has the right to freedom of movement and residence within the borders of each State.

2. Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.

بەندی ١٣

١. هەموو کەسێک ئازادیی هاتن وچوون و هەڵبژاردنی شوێنی نیشتەجێبوونی لە نێو سنووری هەر دەوڵەتێکدا هەیە.

٢. هەموو کەسێک مافی بەجێهێشتن و بۆ گەڕانەوەی هەر وڵاتێکی،تەنانەت وڵاتەکەی خۆیشی،هەیە.

Madde 13

1. Herkesin hergangi bir devletin toprakları üzerinde serbestçe yolculuk etmek ve yerleşeceği yeri seçmek hakkı vardır.

2. Her insanın, kendi ülkesi de içinde olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terketmeye ve yeniden dönmeye hakkı vardır.

المادة ١٣

١. لكل فرد حرية التنقل واختيار محل إقامته داخل حدود كل دولة.

٢. يحق لكل فرد أن يغادر أية بلاد بما في ذلك بلده كما يحق له العودة إليه.

Bend 14

1. Herkes maf heye ji ber zordestiyê li welatên din daxwaza penahê bike û bibe penabêr.

2. Ev maf nikare bê xwastin ji bo taqîbatên bi rastî ji ber sûceke adî an ji ber kirinên dijî amanc û bingehên Neteweyên Yekbûyî.

Article 14

1. Devant la persécution, toute personne a le droit de chercher asile et de bénéficier de l'asile en d'autres pays.

2. Ce droit ne peut être invoqué dans le cas de poursuites réellement fondées sur un crime de droit commun ou sur des agissements contraires aux buts et aux principes des Nations Unies.

Article 14

1. Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries assylum from persecution.

2. This right may not be invoked in the case of prosecutions genuinely arising from non-political crimes or from acts contrary to the purposes and principles of the United Nations.

بەندی ١٤

١. هەموو کەسێکی لە چەوساندنەوە هەڵاتوو مافی پەنا بردنە بەر یان هەوڵدان بۆ پەنابردنەبەر وڵاتێکی دیکەی هەیە.

٢. کەسێک کە بە تاوانی ناسیاسی یان کردەوەی نەگونجاو لە گەڵ مەبەست و پرنسیپەکانی نەتەوە یەککرتووەکاندا درابێتە دادگە،سوود لەم مافە وەرناگرێت،

Madde *14*

1. Her insanın zulüm karşısında, başka ülkelere sığınmaya ve bü ülkelerde sığınmacı işlemi görmeye hakkı vardır.

2. Bu hak, siyasal olmayan suçlar veya Birleşmiş Milletler ilke ve amaçlarına aykırı faaliyetlerden dolayı açılan kovuşturmalar halinde ileri sürülemez.

المادة ١٤

١. لكل فرد الحق في أن يلجأ إلى بلاد أخرى أو يحاول الالتجاء إليها هرباً من الاضطهاد.

٢. لاينتفع بهذا الحق من قدم للمحاكمة في جرائم غير سياسية أو لأعمال تناقض أغراض الأمم المتحدة ومبادئها.

Bend 15

1. Herkes maf heye bibe xwediyê netewahiyekê (miliyetekê).

2. Tukes nikare bi awayekî kêfî ne ji netewahiya xwe ne jî ji mafê netewahî guhartinê bête bêpar kirin.

Article 15

1. Toute personne a droit à une nationalité.

2. Nul ne peut être arbitrairement privé de sa nationalité, ni du droit de changer de nationalité.

Article 15

1. Everyone has the right to a nationality.

2. No one shall be arbitrarily deprived of his nationality nor denied the right to change his nationality.

بەندی ١٥

١. هەموو کەسێک مافی هاونیشتمانێتی هەیە.

٢. نابێت بە زۆر هاونیشتمانێتی لە کەسێک بستێندرێتەوە یان مافی گۆڕینی نەدرێتێ.

Madde 15

1. Her insanın bir ülkenin vatandaşı olma hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından ya da vatandaşlığını değiştirmek hakkından yoksun bırakılamaz.

المادة ١٥

١. لكل فرد حق التمتع بجنسية ما.

٢. لا يجوز حرمان شخص من جنسيته تعسفاً أو إنكار حقه في تغييرها.

Bend 16

1. Ji temenê (emrê) balixiyê pê ve, mêr û jin, bê tu tahdîdên ji ber nijad, netewahî an olê, maf hene ku hev mehr bikin û malbatek deynin. Li hemberî zewacê, di domahiyê zewacê û di dema berdanê de ew xwedî mafên wekhev in.

2. Mehr tenê bi erêkirina serbest û temamî ya jin û mêr dikare bête birrîn.

3. Malbat hêmana xwezayî û bingehî ya civakê ye û xwedî maf e ku ji alî civak û dewletê ve bête parastin.

Article 16

1. A partir de l'âge nubile, l'homme et la femme, sans aucune restriction quant à la race, la nationalité ou la religion, ont le droit de se marier et de fonder une famille. Ils ont des droits égaux au regard du mariage, durant le mariage et lors de sa dissolution.

2. Le mariage ne peut être conclu qu'avec le libre et plein consentement des futurs époux.

3. La famille est l'élément naturel et fondamental de la société et a droit à la protection de la société et de l'Etat.

Article 16

1. Men and women of full age, without any limitation due to race, nationality or religion, have the right to marry and to found a family. They are entitled to equal rights as to marriage, during marriage and at its dissolution.

2. Marriage shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses.

3. The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State.

بەندی ١٦

١. پیاو و ژنی ڕەسیو مافی ژن ومێردێتی و دامەزراندنی خێزانیان هەیە،بێگوێدانە ڕەگەز و نەتەوە و ئایین و کاتێک کە دەبنە ژن و مێرد و کاتی ژن ومێردێتی و کاتی تێکچوونیشی مافتی یەکسانیان هەیە.

٢. مارە برین تەنیٚ بە قایل بوون و سەربەستی تەواوی ژن و مێردەوە دەکرێت.

٣. خێزان یەکەیەکی سروشتیی و بنەڕەتیی کۆمەڵگەیە و مافی ئەوەی هەیە کە لە لایەن کۆمەڵگە و دەوڵەتەوە بپارێزرێ.

Madde *16*

1. Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, vatandaşlık ya da din bakımından hiçbir sınırlama ile karşılaşmaksızın, evlenmek ve yuva kurmak hakkına sahiptir. Kadın ve erkek, evliliğin kuruluşu, devamı ve sona erdirilişinde eşit haklara sahiptirler.

2. Evlilik, ancak evlenecek kişilerin özgür ve kesin istekleri ile kurulabilir.

3. Aile, toplumun doğal temel unsurudur; toplum ve devlet tarafından korunmak hakkına sahiptir.

المادة ١٦

١. المرجل والمرأة متى بلغا سن الزواج حق التزوج وتأسيس أسرة دون أى قيد بسبب الجنس أو الدين. ولهما حقوق متساوية عند الزواج وأثناء قيامه وعند انحلاله.

٢. لا يبرم عقد الزواج إلا برضا الطرفين الراغبين في الزواج رضاً كاملا لا إكراه فيه.

٣. الأسرة هي الوحدة الطبيعية الأساسية للمجتمع ولها حق التمتع بحماية المجتمع والدولة.

Bend 17

1. Herkes maf heye ku bi serê xwe an tevî kesên din bibe xwedî mulk.

2. Tukes nikare bi awayekî kêfî ji mulkê xwe bête bêpar kirin.

Article 17

1. Toute personne, aussi bien seule qu'en collectivité, a droit à la propriété.

2. Nul ne peut être arbitrairement privé de sa propriété.

Article 17

1. Everyone has the right to own property alone as well as in association with others.

2. No one shall be arbitrarily deprived of his property.

بەندی ١٧

١. هەموو کەسێک چ بە تەنێ یان بە هاوبەشی لە گەڵ خەڵکی دیکەدا مافی موڵکداری هەیە.

٢. نابێت بە زەمەکی موڵک لە هیچ کەسێک بستێندرێتەوە.

Madde *17*

1. Her insanın tek başına ya da başkaları ile birlikte mal ve mülk edinme hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılamaz.

المادة ١٧

١. لكل شخص حق التملك بمفرده أو بالاشتراك مع غيره.

٢. لا يجوز تجريد أحد من ملكه تعسفاً.

Bend *18*

Herkes mafê azadiya fikr, wijdan û olê heye; azadiya ol an bawerî guhartin û azadiya ol û baweriya xwe bi tenê an bi hev re him eşkere him arizî, bi hînkirin, emel, îbadet û bicihanîna ayînan nîşandanê jî di nav vî mafî de ne.

Article *18*

Toute personne a droit à la liberté de pensée, de conscience et de religion ; ce droit implique la liberté de changer de religion ou de conviction ainsi que la liberté de manifester sa religion ou sa conviction seule ou en commun, tant en public qu'en privé, par l'enseignement, les pratiques, le culte et l'accomplissement des rites.

Article *18*

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion ; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

بەندی ١٨

هەموو کەسێک مافی ئازادیی بیر کردنەوە و ویژدان و ئایینی هەیە،ئەم مافە ئازادی گۆڕینی ئایین و بڕوا دەگرێتەوە و مرۆڤ لە دەربڕینی ئەو ئازادییە شدا،بە فێربوون و خەریکبوون و ئەنجامدان و پەیڕەوکردنی داب و دەستووری ئەو ئایین و بڕوایە بە پەنهانی یا ئاشکرا و بە تەنێ یا بە کۆمەڵ،ئازادە.

Madde *18*

Her insanın düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din ya da inanç değiştirme özgürlüğü, din ya da inancını tek başına ya da topluca, açık veya özel biçimde, öğretme, uygulama, ibadet ve ayinlerde açığa vurma özgürlüğünü de kapsar.

المادة ١٨

لكل شخص الحق في حرية التفكير والضمير والدين. ويشمل هذا الحق حرية تغيير ديانته أو عقيدته. وحرية الاعراب عنها بالتعليم والممارسة واقامة الشعائر ومراعاتها. سواء أكان ذلك سراً أم جهراً. منفرداً أم مع الجماعة.

Bend 19

Herkes mafê azadiya fikr û îfade heye; mafê ji ber ramanên xwe nehatin êşandin û herweha mafê bêî nasîna tu sînoran û bi her cure navgînan li agahdariyan û fikran gerîn, wan bi dest xistin û îfade û belavkirin dikevin nav vî mafî.

Article 19

Tout individu a droit à liberté d'opinion et d'expression, ce qui implique le droit de ne pas être inquiété pour ses opinions et celui de chercher, de recevoir et de répandre, sans considération de frontières, les informations et les idées par quelque moyen d'expression que ce soit.

Article 19

Everyone has the right to freedom of opinion and expression ; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

بەندی ١٩

هەموو کەسێک مافی ئازادی بیروڕاو ڕادەربڕینی هەیە،ئەم مافەش هەڵگرتنی بیروڕا بەبێ خۆتێکەڵکردنی کەسێکی دیکە و وەرگرتنی هەواڵ و بیرو باوەڕو بڵاو کردنەوەیان بە هەر شێوەیەک و بێ خۆبەستنەوە بەسنووری جوگرافی دەگرێتەوە.

Madde *19*

Her insanın, düşüncelerini özgürce açıklamaya hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden ötürü rahatsız edilmemek, ülke sınırları sözkonusu olmadan, bilgi ve düşünceleri, her türlü araç ve yollarla aramak, elde etmek ve yaymak hakkını gerektirir.

المادة ١٩

لكل شخص الحق في حرية الرأي والتعبير، ويشمل هذا الحق حرية اعتناق الأراء دون أي تدخل، واستقاء الأنباء والأفكار وتلقيها واذاعتها بأية وسيلة كانت دون تقيد بالحدود الجغرافية.

Bend 20

1. Herkes mafê azadiya aramane civîn û komelê danînê heye.

2. Tukes nikare bête mecbûr kirin ku bibe endamê komeleyekê.

Article 20

1. Toute personne a droit à la liberté de réunion et d'association pacifiques.

2. Nul ne peut être obligé de faire partie d'une association.

Article 20

1. Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and association.

2. No one may be compelled to belong to an association.

بەندی ٢٠

١. هەموو کەسێک مافی ئازادی و بەشدار بوونی کۆمەڵە و دەستە و تاقمە ئاشتیخوازەکانی هەیە.

٢. نابێت هیچ کەسێک بۆ چوونە ڕیزی هیچ کۆمەڵەیەکەوە ناچار بکرێت.

Madde *20*

1. Her insan, barışçıl amaçlarla toplanma ve dernek kurma ve bir derneğe katılma hakkına sahiptir.

2. Hiç kimse bir derneğe katılmaya zorlanamaz.

المادة ٢٠

١. لكل شخص الحق في حرية الاشتراك في الجمعيات والجماعات السلمية.

٢. لايجوز إرغام أحد على الانضمام إلى جمعية ما.

Bend 21

1. Mafê her kesî heye ku rasterast an jî bi riya nemînendeyên xwe yên bi serbestî helbijartî di hukûmeta welatê xwe de beşdar bibe.

2. Herkes maf heye ku di mercên wekheviyê de ji xizmetên giştî yên welatê xwe kelk (istifade) bigire.

3. Viyana (îradeya) gel bingehê otorîteya hukûmetê ye; divê ku ev viyan xwe di helbijartinên durust ên ku di demên dewrî de, bi raya gerdûnî, wekhev û dengdana dizî an li gora awayeke hevrûmet a ku azadiya dengdanê ewle bike, xwe diyar ke.

Article 21

1. Toute personne a le droit de prendre part à la direction des affaires publiques de son pays, soit directement, soit par l'intermédiaire de représentants librement choisis.

2. Toute personne a droit à accéder, dans des conditions d'égalité, aux fonctions publiques de son pays.

3. La volonté du peuple est le fondement de l'autorité des pouvoirs publics ; cette volonté doit s'exprimer par des élections honnêtes qui doivent avoir lieu périodiquement, au suffrage universel égal au vote secret ou suivant une procédure équivalente aussurant la liberté du vote.

Article 21

1. Everyone has the right to take part in the government of his country, directly or through freely chosen representatives.

2. Everyone has the right of equal access to public service in his country.

3. The will of the people shall be the basis of the authority of government ; this will shall be expressed in periodic and genuine elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret vote or by equivalent free voting procedures.

بەندی ٢١

١. هەموو کەسێک مافی بەشداربوونی هەیە لە بەڕێوەبردنی کاروباری گشتی وڵاتەکەیدا ، ڕاستەوخۆ یا بە هۆی نوێنەرگەلێکەوە کە ئازادانە هەڵدەبژێردرێن.

٢. هەموو کەسێک چوونیەک مافی وەرگرتنی کار و فەرمانبەرییە گشتییەکانی لەوڵاتەکەیدا هەیە.

٣. خواستی گەل سەر چاوەی دەستەڵاتی، حوکومەتە.ئەم خواستەش بە شێوەی هەڵبژاردنێکی دروست و دیاریکراودا ولە سەر بناغەی دەنگدانی نهێنی و یەکسانی هەمووان دەردەبڕدرێ،یان بە هەر چەشنێکی دیکە کە ئازادی دەنگدان بپارێزێت.

Madde *21*

1. Her insanın, doğrudan doğruya ya da serbestçe seçtiği temsilcileri aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkı vardır.

2. Herkesin, ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yaralanma hakkı vardır.

3. İktidarın gücünün tek kaynağı halk iradesidir. Bu irade, genel ve eşit oy hakkına dayalı, belli aralıklarla tekrarlanan, gizli oylama ya da serbestliği sağlayacak benzer bir yöntemle yapılan dürüst seçimlerle ortaya konur.

المادة ٢١

١. لكل فرد الحق في الاشتراك في إدارة الشؤون العامة لبلاده إما مباشرة أو بواسطة ممثلين يختارون اختياراً حراً.

٢. لكل شخص نفس الحق الذي لغيره في تقلد الوظائف العامة في البلاد.

٣. إن إرادة الشعب هي مصدر سلطة الحكومة. ويعبر عن هذه الارادة بانتخابات نزيهة دورية تجرى على أساس الاقتراع السري وعلى قدم المساواة بين الجميع . أو حسب أي إجراء مماثل يضمن حرية التصويت.

Bend 22

Herkes, wekî endamê civakî, mafê ewleyiya sosyal heye; Ew mafdar e ku bi riya xebata neteweyî û hevkariya navneteweyî û li gora tenzîm û hatiniyên her dewletê, doza bidestxistina mafên aborî, civakî û çandî yên ku jo bo weqara wî û geşbûna serbest a şexsiyeta wî ferz in, bike.

Article 22

Toute personne, en tant que membre de la société, a droit à la sécurité sociale ; elle est fondée à obtenir la satisfaction des droits économiques, sociaux et culturels indispensables à sa dignité et au libre développement de sa personnalité, grâce à l'effort national et à la coopération internationale, compte tenu de l'organisation et des ressources de chaque pays.

Article 22

Everyone as a member of society, has the right to social security and is entitled to realization, through national effort and international cooperation and in accordance with the organisation and resources of each State, of the economic, social and cultural rights indispensable for his dignity and the free development of his personality.

بەندی ۲۲

هەموو کەسێک کە ئەندامی کۆمەڵگەیە مافی بیمەی کۆمەڵایەتی هەیە و لە ڕێگەی داهاتی میللی و هەرەوەزی نێو نەتەوەیی و بە گوێرەی قانوون و دەستوور وداهاتی هەر دەوڵەتێک دەبێ مافی ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی کە پێویستن بۆ نێو و ئاوڕوو و گەشەکردنی ئازاداتەی کەسێتی،دابین بکرێن.

Madde 22

Her insanın, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvencesi, şahsiyetinin serbestçe gelişmesi ve onuru için zorunlu olan, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları vardır. Bireyler, her devletin, kuruluşları ve kaynakları gözönüne alınarak ortaya konacak ulusal çabalar ve uluslararası işbirliği yoluyla bu haklardan yararlanırlar.

المادة ۲۲

لكل شخص بصفته عضواً في المجتمع الحق في الضمانة الاجتماعية وفي أن تحقق بوساطة المجهود القومي والتعاون الدولي وبما يتفق ونظم كل دولة ومواردها الحقوق الاقتصادية والاجتماعية والتربوية التي لا غنى عنها لكرامته وللنمو الحر لشخصيته.

Bend 23

1. Herkes mafê xebatê, serbest bijartina xebata xwe, şertên adil û musaîd ên xebatê û parastina li dijî bêkariyê heye.

2. Herkes, bêî tu cihêyî, maf heye ku ji bo xebateke wekhev heqek wekhev bistîne.

3. Herkesê ku dixebite mafê meaşek adil û têrker ê ku dikaribe ji wî û ji malbata wî re jiyaneke şayanê weqara mirovî ewle bike û heke pêwîst be bi îmkanên din ên parastina sosyal bê temam kirin, heye.

4. Herkes maf heye ku ji bo parastina menfaetên xwe sendîka deyne û bikeve nav sendîkan.

Article 23

1. Toute personne a droit au travail, au libre choix de son travail, à des conditions équitables et satisfaisantes de travail et à la protection contre le chômage.

2. Tous ont droit, sans aucune discrimination, à un salaire égal pour un travail égal.

3. Quiconque travaille a droit à une rémunération équitable et satisfaisante lui assurant ainsi qu'à sa famille une existence conforme à la dignité humaine et complétée, s'il y a lieu, par tous autres moyens de protection sociale.

4. Toute personne a le droit de fonder avec d'autres des syndicats et de s'affilier à des syndicats pour la défense de ses intérêts.

Article 23

1. Everyone has the right to work, to free choice of employment, to just and favourable conditions of work and protection against unemployment.

2. Everyone, without any discrimination, has the right to equal pay for equal work.

3. Everyone who works has the right to just and favourable remuneration ensuring for himself and his family an existence worthy of human dignity, and supplemented, if necessary, by other means of social protection.

4. Everyone has the right to form and to join trade unions for the protection of his interests.

بەندی ٢٣

١. هەموو کەسێک مافی کار کردن و ئازادی هەڵبژاردنی کاری هەیە لە سایەی مەرجگەلێکی ڕەواو ماقووڵدا.هەروەها مافی پاراستنی لە بێکاری هەیە.
٢. هەموو کەسێک بە بێ جیاوازی مافی مزی چوونیەکی لە کاری چوونیەکدا هەیە.
٣. هەموو کەسێک کە کار دەکات مافی مووچەیەکی ڕەواو قایلکەری هەیە،مووچەیەک کە ژیانێکی شیاوو لەبار و وەک مرۆڤێکی سەربەرز بۆ خۆیی و خێزانی دابین بکات و لە کاتی پێویستیشدا ئامرازی دیکەی بخرێتە سەر بۆ بیمەی کۆمەڵایەتی.
٤-هەموو کەسێک بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی مافی دامەزراندن و بوون بە ئەندامی سەندیکای هەیە.

Madde *23*

1. Her insanın çalışmaya, mesleğini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizliğe karşı korunmaya hakkı vardır.

2. Herkesin, hiçbir ayırım yapılmaksızın eşit iş karşılığında eşit ücrete hakkı vardır.

3. Çalışan her insanın kendisine ve ailesine insan onuruna yakışır bir yaşam sağlayacak ve gerekirse diğer sosyal güvencelerle de tamamlanacak adil ve yeterli bir ücrete hakkı vardır.

4. Herkesin çıkarlarının korunması amacıyla sendikalar kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır.

المادة ٢٣

١. لكل شخص الحق في العمل، وله حرية اختياره بشروط عادلة مرضية كما أن له حق الحماية من البطالة.

٢. لكل فرد دون أي تمييز الحق في أجر متساو للعمل.

٣. لكل فرد يقوم بعمل الحق في أجر عادل مرض يكفل له ولأسرته عيشة لائقة بكرامة الانسان تضاف إليه، عند اللزوم، وسائل أخرى للحماية الاجتماعية.

٤. لكل شخص الحق في أن ينشىء وينضم إلى نقابات حماية لمصلحته.

Bend 24

Herkes mafê bihndan (istirahet) û demên serbest û nemaze tahdîdeke maqûl a dema xebatê û tatîlên dewrî yên bi meaş heye.

Article 24

Toute personne a droit au repos et aux loisirs notamment à une limitation raisonnable de la durée du travail et à des congés payés périodiques.

Article 24

Everyone has the right to rest and leisure, including reasonable limitation of working hours and periodic holidays with pay.

بەندی ٢٤

هەموو کەسێک مافی پشوودان و کاتی ئالا و بە تایبەت مافی دیاریکردنێکی لەباری سەعاتەکانی کارو مافی پشوودانی دەوریی بەمزی هەیە.

Madde *24*

Her insanın dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresini akla uygun sınırlar içinde tutmaya ve belli aralıklarla ücretli tatillere hakkı vardır.

المادة ٢٤

لكل شخص الحق في الراحة، وفي أوقات الفراغ، ولاسيما في تحديد معقول لساعات العمل وفي عطلات دورية بأجر.

Bend 25

1. Herkes mafê sewiyeke jiyanê ku têra ewlekirina saxî û rehetiya wî û ya malbata wî bike heye, nemaze ji bo xwarin, lixwekirin, mal, lênerîna tibbî, wisa jî ji bo xizmetên sosyal ên pêwîst û mafê ewleyiyê di rewşa bêkarî, nexweşî, seqetî, bîtî, pîrî an di rewşên din ên windakirina îmkanên xwe yên jiyanê ji ber sedemên dervavî viyana wî.

2. Dêyîtî û zarotî mafên arîkarî û lênêrîneke taybetî hene. Hemû zaro, çi yên di zewacê de bûyi çi yên dervayî zewacê, xwediyên eynî parastineke civakî ne.

Article 25

1. Toute personne a droit à un niveau de vie suffisant pour assurer sa santé, son bien-être et ceux de sa famille, notamment pour l'alimentation, l'habillement, le logement, les soins médicaux ainsi que pour les services sociaux nécessaires ; elle a droit à la sécurité en cas de chômage, de maladie, d'invalidité, de veuvage, de vieillesse ou dans les autres cas de perte de ses moyens de subsistance par suite de circonstances indépendantes de sa volonté.

2. La maternité et l'enfance ont droit à une aide et à une assistance spéciales. Tous les enfants, qu'ils soient nés dans le mariage ou hors mariage, jouissent de la même protection sociale.

Article 25

1. Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control.

2. Motherhood and childhood are entitled to special care and assistance. All children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same social protection.

بەندی ٢٥

١. هەموو کەسێک مافی ژیانێکی تێرای هەیە کە بەشی پاراستنی لەشساغی وخۆشگوزەرانی خۆیی وخێزانی بکات،ئەوەش خۆراک وپۆشاک و خانوو و چاودێری پزیشکی و هەروەها خزمەتە کۆمەڵایەتییە پێویستییەکان دەگرێتەوە.هەروەها مافی بیمە کردنی ژیانی لە کاتی بێکاری و نەخۆشی و پەککەوتەیی وبێوە(ژنی و پیاوی) و پیری و لە دەستدانی ئامرازی ژیان بە هۆی هەلومەرجی دەرەکییەوە کە لە دەسەڵاتی مرۆڤ بەدەرە،هەیە.

٢. دایک و منداڵ مافی یارمەتی و چاودێرییەکی تایبەتییان هەیە و هەموو منداڵانیش ئەگەر بە ڕێگەی شەرعی یان ناشەرعیش لە دایک بووبن دەبێ هەمان پارێزگاری کۆمەڵاتییان هەبێت.

Madde 25

1. Her insanın, yiyecek, giyecek, konut, sağlık hizmetleri ve gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere; kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır. İşsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık ya da geçim olanaklarından iradesi dışında yoksun kaldığı diğer hallerde sosyal güvence hakkına sahiptir.

2. Anneler ve çocuklar öncelikle özen ve yardım görmek hakkına sahiptirler. Bütün çocuklar, evlilik içinde ya da dışında doğsunlar, aynı toplumsal güvenceden yararlanırlar.

المادة ٢٥

١. لكل شخص الحق في مستوى من المعيشة كاف للمحافظة على الصحة والرفاهية له ولأسرته، ويتضمن ذلك التغذية والملبس والمسكن والعناية الطبية وكذلك الخدمات الاجتماعية اللازمة، وله الحق في تأمين معيشته في حالات البطالة والمرض والعجز والترمل والشيخوخة وغير ذلك من فقدان وسائل العيش نتيجة لظروف خارجة عن إرادته.

٢. للأمومة والطفولة الحق في مساعدة ورعاية خاصتين، وينعم كل الأطفال بنفس الحماية الاجتماعية سواء أكانت ولادتهم ناتجة عن رباط شرعي ام بطريقة غير شرعية.

Bend 26

1. Herkes mafê hînbûnê heye. Divê ku hînbûn belaş be, qet nebe hînbûna destpêkî û bingehî. Divê ku hînbûna teknîk û meslekî bi firehî belav be û xwendina bilind bi wekheviyeke temamî ji hemû kesan re, li gora şehrezayiya wan, vekirî be.

2. Divê ku hînkirin geşkirina temamî ya şexsiyeta mirovî û xurtkirina siyaseta mafên mirovî û azadiyên bingehî amanc bigre. Divê ku ew arîkarî bide têgihîştin, musameha û dostaniya nav hemû netewe û hemû komên nijadî an olî, wisa jî pêşveçûna çalakiyên Neteweyên Yekbûyî ji bo xwedîkirina aşîtiyê.

3. Dê û bav xwediyê mafê pêşîkî ê bijartina cureyê hînbûna zarokên xwe ne.

Article 26

1. Toute personne a droit à l'éducation. L'éducation doit être gratuite, au moins en ce qui concerne l'enseignement élémentaire et fondamental. L'enseignement technique et professionnel doit être généralisé ; l'accès aux études supérieures doit être ouvert en pleine égalité à tous en fonction de leur mérite.

2. L'éducation doit viser au plein épanouissement de la personnalité humaine et au renforcement du respect des droits de l'homme et des libertés fondamentales. Elle doit favoriser la compréhension, la tolérance et l'amitié entre toutes les nations et tous les groupes raciaux ou religieux, ainsi que le développement des activités des Nations Unies pour le maintien de la paix.

3. Les parents ont, par priorité, le droit de choisir le genre d'éducation à donner à leurs enfants.

Article 26

1. Everyone has the right to education. Education shall be free, at least in the elementary and fundamental stages. Elementary education shall be compulsory. Technical and professional education shall be made generally available and higher education shall be equally accessible to all on the basis of merit.

2. Education shall be directed to the full development of the human personality and to the strengthening of respect for human rights and fundamental freedoms. It shall promote understanding, tolerance and friendship among all nations, racial or religious groups, and shall further the activities of the United Nations for the maintenance of peace.

3. Parents have a prior right to choose the kind of education that shall be given to their children.

بەندی ٢٦

١. هەموو کەس مافی فێربوونی هەیە و دەبێ بە لای کەمەوە پلە سەرەتایی و بنەڕەتییەکانی خوێندن بە خۆڕایی بن و دەبێ خوێندنی سەرەتایی بە زۆر بێت و خوێندنی هونەری و پیشەییش بڵاو بکرێتەوە و وەرگرتن لە خوێندنی بەرز ، بە یەکسانی تەواو بۆ هەمووان و بە پێی توانست،هاسان بکرێت.

٢ دەبێ ئامانجی پەروەردە،پێگەیاندنێکی تەواوی کەسایەتی مرۆڤ و پتەوکردنی ڕێزی مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکان و گەشە پێدانی لە یەک تێگەیشتن و چاوپۆشیکردن و دۆستایەتی لە نێوان هەموو گەلان و کۆمەڵە ڕەگەزیی یان ئایینییەکاندا و زیندە کردنی کۆششی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پاراستنی ئاشتی، بێت.

٣. باوکان ودایکان خاوەنی مافی یەکەمن لە هەڵبژاردنی شێوەی پەروەردە کردنی منداڵەکانیاندا.

Madde *26*

1. Her insanın eğitim görme hakkı vardır. Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evresinde böyle olmalıdır. İlk öğretim zorunludur. Teknik ve meslekî eğitimden herkes yararlanabilmelidir. Yüksek öğretim herkese, yeteneklerinin ve başarılarının elverdiği ölçüde tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

2. Eğitim, insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaçlamalıdır. Bütün uluslar, ırk ve dinler arasında anlaşmayı, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletler'in barışın korunması yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3. Ana ve babalar, çocuklarına verilecek eğitimin türünü öncelikle seçmek hakkına sahiptirler.

المادة ٢٦

١. لكل شخص الحق في التعلم، ويجب أن يكون التعليم في مراحله الأولى والأساسية على الأقل بالمجان، وأن يكون التعليم الأولي إلزامياً وينبغي أن يعمم التعليم الفني والمهني، وأن ييسر القبول للتعليم العالي على قدم المساواة التامة للجميع وعلى أساس الكفاءة.

٢. يجب أن تهدف التربية إلى إنماء شخصية الانسان إنماء كاملا، وإلى تعزيز احترام الانسان والحريات الأساسية وتنمية التفاهم والتسامح والصداقة بين جميع الشعوب والجماعات العنصرية أو الدينية، وإلى زيادة مجهود الأمم المتحدة لحفظ السلام.

٣. للآباء الحق الأول في اختيار نوع تربية أولادهم.

Bend 27

1. Herkes mafê bi serbestî beşdarbûna jiyana çandî ya civakê, ji huneran kelkgirtinê û beşdarbûna pêşveçûna zanistî û encamên wê heye.

2. Herkes mafê parastina menfaetên manewî û maddî yên ku ji ber berhema zanistî, edebî û hunerî ya ku ew bi xwe çêkerê wê ye heye.

Article 27

1. Toute personne a le droit de prendre part librement à la vie culturelle de la communauté, de jouir des arts et de participer au progrès scientifique et aux bienfaits qui en résultent.

2. Chacun a droit à la protection des intérêts moraux et matériels découlant de toute production scientifique, littéraire ou artistique dont il est l'auteur.

Article 27

1. Everyone has the right freely to participate in the cultural life of the community, to enjoy the arts and to share in scientific advancement and its benefits.

2. Everyone has the right to the protection of the moral and materiel interests resulting from any scientific, literary or artistic production of which he is the author.

بەندی ٢٧

١. هەموو کەسێک مافی ئەوەی هەیە بە ئازادی،هاوبەشیی ژیانی فەرهەنگی کۆمەڵگە بکات و چێژ لە هونەر وەرگرێ و بەشداری پێشکەوتنی زانستی بکات و سوود لە بەرهەمەکانی وەرگرێ.

٢ هەموو کەسێک مافی پاراستنی بەرژەوەندی مەعنەوی و ماددی کە دەگەڕێنەوە بۆ بەرهەمە زانستی یان ئەدەبی یان هونەرییەکانی خۆی،هەیە.

Madde *27*

1. Her insanın, toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılmaya, güzel sanatlardan zevk almaya, bilimsel ilerlemeden ve bunun nimetlerinden pay almaya hakkı vardır.

2. Her insanın, sahibi bulunduğu her türlü bilimsel, edebî ve sanatsal yapıttan doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunması hakkı vardır.

المادة ٢٧

١. لكل فرد الحق في أن يشترك اشتراكاً حراً في حياة المجتمع الثقافي وفي الاستمتاع بالفنون والمساهمة في التقدم العلمي والاستفادة من نتائجه.

٢. لكل فرد الحق في حماية المصالح الأدبية والمادية المترتبة على إنتاجه العلمي أو الأدبي أو الفني.

Bend 28

Mafê her kesî yê ji bo nîzameke civakî û navneteweyî ya wisan heye ku maf û azadiyên di vê Danezanê de berpêşkirî bikaribin tê de bi temamî bêne cih.

Article 28

Toute personne a droit à ce que règne, sur le plan social et sur le plan international, un ordre tel que les droits et libertés énoncés dans la présente Déclaration puissent y trouver plein effet.

Article 28

Everyone is entitled to a social and international order in which the rights and freedoms set forth in this Declaration can be fully realized.

بەندی ٢٨

هەموو کەسێک شایستەی سیستێمێکی کۆمەڵایەتی و نێو نەتەوەییە کە لە سایەیدا هەموو ماف و ئازادییەکانی کە لەم بانگەوازە دا نووسراون بە تەواوی وەدی بێت.

Madde *28*

Her insanın, işbu bildiride açıklanan hak ve özgürlüklerin tam anlamıyla uygulanmasını sağlayacak bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

المادة ٢٨

لكل فرد الحق في التمتع بنظام اجتماعي دولي تتحقق بمقتضاه الحقوق والحريات المنصوص عليها في هذا الاعلان تحققاً تاماً.

Bend 29

1. Herkes erk (wezîfe) hene li hember civakê, ya ku tenê tê de geşbûna serbest û temamî ya şexsiyeta wî mimkin e.

2. Di bikaranîna maf û azadiyên xwe de heryek tenê bi hukmên ku qanûn tenê ji bo ewlekirina nasîn û qedrê maf û azadiyên kesên din û ji bo bicihanîna xwastiniyên rast ên exlaq, pergala giştî û refeha gelemper di civakeke demokratîk de daniye, tê tahdîd kirin.

3. Ev maf û azadî, di tu rewşê de, nikarin li dijî amanc û bingehên Neteweyên Yekbûyî bên bi kar anîn.

Article 29

1. L'individu a des droits envers la communauté dans laquelle seule le libre et plein développement de sa personnalité est possible.

2. Dans l'exercice de ses droits et dans la jouissance de ses libertés, chacun n'est soumis qu'aux limitations établies par la loi exclusivement en vue d'assurer la reconnaissance et le respect des droits et libertés d'autrui et afin de satisfaire aux justes exigences de la morale, de l'ordre public et du bien-être général dans une société démocratique.

3. Ces droits et libertés ne pourront, en aucun cas, s'exercer contrairement aux buts et aux principes des Nations Unies.

Article 29

1. Everyone has duties to the community in which alone the free and full development of his personality is possible.

2. In the exercise of his rights and freedoms, everyone shall be subject only to such limitations as are determined by law solely for the purpose of securing due recognition and respect for the rights and freedoms of others and of meeting the just requirements of morality, public order and the general welfare in a democratic society.

3. These rights and freedoms may in no case be exercised contrary to the purposes and principles of the United Nations.

بەندی ٢٩

١. هەموو کەسێک بە رامبەر بەو کۆمەڵگەیەی کە بە تەنێ لەوێ دەرفەت بە کەسایەتی ئەو دەدرێت کە گەشەیەکی ئازادی تەواو بکات،بەرپرسیارە.
٢. بۆ مسۆگەر کردنی دان پێدانان و رێز لێگرتنی ماف و ئازادییەکانی خەڵکی دیکە و بۆ وەدیهێنانی ئەنجامی رەوای داب و قانوون و بەرژەوەندی گشتی و ئاکار لە کۆمەڵگەیەکی دیموکراسیدا، هەموو کەسێک لە بە کار هێنانی ماف و ئازادییەکانیدا دەکەوێتە ژێر ئەو مەرج و چوار چێوانەی کە قانوونی گشتی بڕیاری دەدات.
(٣)نابێت بە هیچ شێوەیەک ئەم ماف وئازادییانە دژ بە ئامانج و پرنسیپەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بە کار بهێنرێن.

Madde *29*

1. Her insanın, şahsiyetinin serbest ve tam gelişmesinin ancak içinde yaşaması ile mümkün olduğu topluma karşı, ödevleri vardır.

2. Her insan, hakları ve özgürlüklerinden yararlanırken, sadece, başkalarının da hak ve özgürlüklerinin tanınması amacıyla; ahlâk, kamu düzeni ve genel refahın, demokratik bir toplum yapısındaki haklı gereklerini karşılamak için, ancak yasanın koyduğu kısıtlamalara tâbidir.

3. Bu hak ve özgürlükler hiçbir surette Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

المادة ٢٩

١. على كل فرد واجبات نحو المجتمع الذي يتاح فيه وحده لشخصيته أن تنمو نمواً حراً كاملا.

٢. يخضع الفرد في ممارسة حقوقه وحرياته لتلك القيود التي يقررها القانون فقط ، لضمان الاعتراف بحقوق الغير وحرياته واحترامها ولتحقيق المقتضيات العادلة للنظام العام والمصلحة العامة والأخلاق في مجتمع ديمقراطي.

٣. لا يصح بحال من الأحوال أن تمارس هذه الحقوق ممارسة تتناقض مع أغراض الأمم المتحدة ومبادئها.

Bend 30

Tu hukmekî vê Danezanê nikare bê tefsîr kirin wekî ku tu maf dide dewletekê, komekê û kesekî ji bo kirina karekî an pêkanîna kirinekî ku rakirina maf û azadiyên ku tê de hatine berpêş kirin amanc bigre.

Article 30

Aucune disposition de la présente Déclaration ne peut être interprétée comme impliquant pour un Etat, un groupement ou un individu un droit quelconque de se livrer à une activité ou d'accomplir un acte visant à la destruction des droits et libertés.

Article 30

Nothing in this Declaration may be interpeted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or to perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein.

بەندی ٣٠

هیچ دەقێکی ئەم بانگەوازە نابێت وا لێکبدرێتەوە کە رێگە دەداتە دەوڵەتێک یا کۆمەڵێک یا تاکە کەسێک کە چ مافێکی ئەوەیان هەبێت کە چالاکی یان کارێک بکەن بە مەبەستی تێکدانی ماف و ئازادییەکانی نێو ئەم بانگەوازە.

Madde 30

Bu bildirinin hiçbir hükmü, içinde ilân edilen hak ve özgürlüklerin, bir devlet, zümre ya da kişi tarafından yok edilmesini savunmaya, veya bunu fiilen gerçekleştirmeye hak verdirir biçimde yorumlanamaz.

المادة ٣٠

ليس في هذا الاعلان نص يجوز تأويله على أنه يخول لدولة أو جماعة أو فرد أي حق في القيام بنشاط أو تأدية عمل يهدف إلى هدم الحقوق والحريات الواردة فيه.

Ev pirtûk diyariya
Enstîtuya Kurdî ya Parîsê,
Federasyona Navneteweyî ya Mafên Mirov,
Weqfa Danielle Mitterrand
û Tevgera Karkerên Norvejê ye
ji bo gelê kurd.

Imprimé en France

Don de la F.I.D.H., de la Fondation
France-Libertés Danielle Mitterrand,
de l'Institut Kurde de Paris
et du Nowegian Labour Movement.

ئەم پەرتووکە پێشکەش بە گەلی کورد کراوە
لەلایەن:
ئەنستیتوی کورد لە پاریس
فدراسیۆنی نارنەتەوەیی مافی مرۆڤ
فۆنداسیۆنی دانییێل میتران
جوولانەوەی کرێکارانی نەرویژی

Danezana Gerdûnî ya Mafên Mirov

Déclaration Universelle des droits de l'homme

Universal Declaration of Human Rights

جاڕی گەردوونیی مافی مرۆڤ

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

الاعلان العالمي لحقوق الانسان

ISBN 2-908416-02-6
INSTITUT KURDE DE PARIS

F.I.D.H.
FONDATION FRANCE-LIBERTÉS